Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

NOWI DNI

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК V. ЧЕРВЕНЬ — 1954 — JUNE Ч. 53

Найсимпатичніша частина Торонта — площа Всеканадійської виставки над о. Онтаріо. З раковини, що видніється праворуч, відбудеться концерт у час зустрічі мистців Канади і США (3, 4 і 5-го липня ц. р.).

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

С. Криволап, Аделаїда, Австралія 15
П. Дяченко, Вентвиртвил, Н. С. В., Австралія 7
О. Дворянин, Сидней, Австралія 2
М. Шаблій, Чікаго, США 2
К. Мілонадіс, Чікаго, США 1
О. Скоп, Кітченер, Канада 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

П. Чорний, Торонто 2.00
М. Гнідь, Торонто 2.00
М. Світуха, Монтреаль, Канада 1.00
А. Михайлова, Перт Амбой, США 1.00

Усім поширювачам журналу і жертводавцям складаємо подяку і просимо наслідувати їх приклад.

Редакція

РЕДАКЦІЙНІ ВИЯСНЕННЯ

1. З приводу моєї інформативної статті про Юрія Яновського ("Н. Д.", ч. 51) я одержав листа від особи, яка особисто добре знала Покійного, у якому вона запевняє, що Ю. Яновський засланий не був. Я ті відомості (про заслання) подав за "Українським Прометеєм". Отже, не можу ні стверджувати, ні заперечувати цього факту, але вважаю, що в такому випадкові (двох різних тверджень) справа має бути перевірена. Отже, прошу тих осіб, які б мали потребу скористати з даних моєї статті, взяти це вияснення до уваги й належної перевірки.

2. Реж. Й. Гірняк пише мені, що в рукописі комедії М. Куліша "Мина Мазайло" Тьотя Мотя була з Москви, а не з Курська. З Курська вона стала вже в тексті комедії, опублікованому в "Літературному Ярмаркові".

П. Волиняк

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

США — річна: $3.50 американських, піврічна: $2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. "A"
Toronto. Ontario. Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11. England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP
Box 1586 M
G. P. O. ADELAIDE
South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Арґентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Арґентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

Міністер освіти Онтарія, д-р В. Данлюп, підписує протекторат над зустріччю українських мистців Канади і США. Стоять (зліва): посол І. Яремко, адміністратор зустрічі — Н. Ріпецький та голова Л. М. К. — А. Курдидик.

Микола ЩЕРБАК

ПОКЛІН ФРАНКОВІ*)

На обрії димівся чорний Діл,
Мов порннав у забуття й дрімоту,
А тут потік в запіненій воді
Несе й гойда вечірню позолоту..

— Привіт вам, Нагуєвичі й Карпати,
Уклін, о земле, всеплодюща мати,
І вам, верхів'я, що дали Співця!..

*) З поеми "Шлях у вічність", присвяченої письменникові Йосипу Позичанюкові, хоробро загинулому в лавах українських повстанців. В уривку показано момент перед другою світовою війною, коли Й. Позичанюк, як журналіст, відвідав місце, де народився й жив великий письменник-поет Іван Франко.

З якимсь тремтінням оглядав місця,
Де вгледів світ поет з орлиним зором...
А він, той світ, видзвонював прозоро,
Як молотки у кузні із Гори,
Шумів, як сосни і рвучкі вітри
В вечірню пору, бурею хитливу...
Кошлативсь обрій — віщувало зливу!..
Будь, буре, будь!.. Далекою грозою
Дихнуло в груди... Доторкнувсь рукою
Гарячого чола... О, Боже! Хмара
Пливе, пливе, як виклик і покара...
Та що це? Що?!. Неначе сам не свій
Почув хрипкий, нестримний крик: — Не смій!..
Не смій! Не смій! — грозило щось до хмари,
А каламуть пливла, як тінь примари...
І враз важчезна стеля над горою
Гойднулася, захитана грозою
І кресом блискавки. Здригнувся Діл,
Світ стрепенувся, ділений навпіл
Вогненним лезом... Ніби колісниця
Промчала небом... Усміхнувся... — Сниться
Чи уявляється?.. Дощу краплини
Упали лунко. З чорної долини
Війнуло вільгістю...

...Уже в дорозі
Усе він думав, думав у тривозі.
Згадався Київ... Уявився Львів,
Що, ніби брат, обіймами зустрів;
Як з друзями, схвильовані, ходили

ДІМА

**
*

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
Ще листя опалого слів не забуто:
— Юність — минуча... Радість — це мить...
Вічні лиш туга і смуток.

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
А вже розспівалися води весінні:
— Туга — минуча... Смуток — це мить,
Вічне: весни воскресіння!..

Вклонитися Франкові... На могилі
Він бачив скелю... Сіра і зловісна,
Вона, як привид, над життям нависла,
Камінна сила!.. З темряви ночей
Мов сходив там розкутий Прометей

І з відблиском, як обрій пурпуровий,
Світив вогнем на шлях у бризках крови...
І хтось сказав: — Погляньте, в далині
Струснулась Україна у вогні!

Тоді душа розквітла, як розмай,
Почувся гук, в палахкотінні край,
Та вітру свист, та сполох на зорі,
Та молоти в руках каменярів!

І голос знов крізь сутінки і млу
Лунав, як грім: — Лупайте цю скалу!
Лупайте цю скалу! — і вже здригавсь ґраніт.
Червоним полум'ям запалювався світ...

Примітки автора: Діл — горб на Підкарпатті, що його видно з Нагуєвичів; **Нагуєвичі** — село Дрогобицького повіту, де народився Іван Франко; **Гора** — присілок, або слобода, де стояла кузня батька Івана Франка; **"Не смій! не смій!"** — асоціятивна згадка вчинку героя Франкового оповідання "Під оборогом" — Мирона, який погрозами проганяє градову хмару.

Мартин ЗАДЕКА

Ромео та Джульєтта

Із циклу "Оповідання моїх земляків"

Того разу в нашому діпістському таборі мав відбутися прилюдний конкурс на найліпше усне оповідання. Щоб заохотити людей до участи в цьому оригінальному змаганні, культвідділ визначив п'ять грошових премій. Широко оповістили про конкурс, навіть поза межами табору. Тимто увечорі до приміщення таборового театру присунуло стільки людей, що й місць усім не вистачило. Поприходили не тільки наші таборовики, а й мешканці сусідніх таборів — поляки, росіяни, прибалти. Між ними багато було старих еміґрантів.

Щоправда, початок конкурсу видався мало вдалим. Присутні почали були навіть ремствувати: не цікаво, мовляв. Та ось на трибуну як черговий оповідач вийшов пан К-ко. Своєю імпозантною поставою, приємним голосом, умінням складно оповідати він, без перебільшення, за кілька хвилин зумів привернути до себе увагу цілої залі.

— — — — — — — — —

Ще й досі вспомку мені зима 1919-20-го року. Влада в Києві, кід початку революції, змінилася вже, здається, десятий раз: після деникінців прийшли червоні. Місто тряслося від холоду, голоду, реквізицій, трусів, арештів та розстрілів. Тим часом новонаставлені командири більшовицьких військових частин, — переважно колишні фельдфеблі, унтер-офіцери або й звичайні рядовики, — один з-поперед одного поспішали міняти своїх непоказних жінок на плеканих поручниць, капітанш, полковниць, ба, навіть, генеральш, "повдовілих" після відступу Добрармії. А ті з червоних командирів, що ще не були одружені, молодші, і донедавна мали собі за Дульціней панських покоївок та куховарок з Липок, — ті тепер ходили на зальоти до офіцерських дочок, проти чого ні мамуні, ні бабуні тих офіцерівен не перечили, бо кандидати в їхні зяті часом урятовували їх від лабет жорстокої Че-Ки.

Щось подібне сталося тоді й зі мною. Правда, я не належав до більшовицьких військовиків, бо тоді учився в університеті, проте за своєю психологією мало чим різнився від червоних командирів. Син селянина, та ще селянина, який походив із кріпаків, донедавна учень провінційної хліборобської школи, що тільки після революції зміг потрапити до університету, — я, як був, так і лишився надалі типовим сільським парубком. Трохи кострубатий, трохи наївний, трохи чванькуватий. А якщо до цього всього додати ще й те, що більшовицьку революцію, як покарання панів за їхні соціяльні кривди, я сприйняв з не абияким ентузіязмом, то тоді ясно буде — мій психологічний портрет майже нічим не різнився від портретів тих, що сходилися в ті дні на многолюдні мітинґи й погрозливо виспівували:

Ми всіх катів зітрем на порох, —
Повстань же, військо злидарів...

І ось, бувши кострубатим селюком і злидарем, що похвалявся стерти всіх панів на порох, я, несподівано для самого себе, закохався в дівчину аристократичного роду. Подія нібито й неймовірна, але факт є фактом — закохуюся. Мушу тут зазначити, що хоч я й народився під селянською стріхою, проте своєю зовнішністю міг би не одного аристократа заткнути за пояс — був з мене бравий хлопець.

Зустрілися вперше ми з героїнею мого роману не на Хрещатику, що й у ті дні кишів народом, — зустрілися ми на Брест-Литовському шосе, коли я, з сокирою за поясом, віз із сирецького лісу дрова. До речі, тієї зими всі кияни, поробивши собі ручні санчата, самотужки возили дрова аж з Сирця (10 кілометрів від Києва), бо тільки там, у сирецькому лісі, дозволено збирати для власного вжитку сухе гілля та рубати старі пеньки.

Уже заходив січневий вечір. Дужчав мороз. На шосе ніде не видно було ані людини. Тільки сам один я тарабанився з своїми санчатами. Аж раптом, дивлюся — поперед мене бовваніє жіноча постать. Зацікавлений, хто ж то може бути мені за подорожнього товариша, приспішую ходу. Ось я вже кло неї, придивляюся. І бачу — молода дівчина. У сукняних ботиках, у легенькому пальті, голова закутана великою хусткою.

— Що вам, дівчино? Що сталося? — звертаюсь я до неї.

Мовчить. Тільки засльозиненими очима показує на свої санчата. Та мені й не треба багато опо-

відати. Сам бачу, що й до чого. Санчата поламалися, дрова розсунулися. Вона ж сама безпорадна щось зробити. Мушу їй допомогти. Вихопив із-за пояса сокиру, постукав, поцюкав, заплішив копил — готові санчата. Далі — склав дрова, ув'язав, причепив її санчата ззаду до своїх — і:

— Беру вас, дівчино, на буксир. Поїхали!

Сил мені тепер побільшало. Я трохи чи не бігцем пер засобою обоє санчата. Дівчина ледве встигала за мною. Я час від часу скидав на неї оком. Хто ж вона така? Покоївка? З одягу — може й так, але поведінкою — щось інше. Мені хочеться щоб дівчина обізвалася до мене, заговорила, посміхнулася. Але моя нова знайома, мов затялася, мовчить. Тільки вже коли ми стали наближатися до Києва, вона зрівнялася зі мною, іде обіч і каже несміливо:

— Я хто-зна як дякую вам, що ви мене порятували. Бо сама я, мабуть би, була на шляху й замерзла.

— А хто ж це вас саму послав по дрова? Та ще в таку холоднечу? — зрадів я, що, нарешті, почув її голос.

— Ніхто мене не посилав. Сама поїхала.

— Хіба ви самі живете?

— З бабунею. Більше нікого в мене нема, — тихо відказала дівчина, і вже не відстає від мене.

— А як же вас звати?

— Джульєтта.

— Джульєтта?! — вражений її відповіддю, я раптово спиняючись і спроста, по-парубоцькому хапаю дівчину за руку. — Джульєтта, кажете?

— Так, Джульєтта. А чого це вас так дивує? — запитливо дивиться вона мені в очі. — Не подобається вам моє ім'я, чи що?

— Навпаки, — беру я її й за другу руку, — навпаки, кажу, мені ваше ім'я дуже подобається. А дивуюсь я із збігу обставин. Справа в тому, що мене звуть Ромео, хоч пишусь я — Роман.

— Оце справді! — весело посміхнулася дівчина. — Як у Шекспіра — Ромео і Джульєтта. Може, читали?

— Читав, якже. Я студент. Учуся на літературному відділі. От де любов! Ромео, через нещасливу любов, позбавляє себе життя біля домовини його милої Джульєтти.

— А Джульєтта? — випрямилася вся дівчина і, делікатно звільнивши свої руки від моїх, поправила хустку на голові. — Джульєтта навіть двома нападами позбавляє себе життя через любов до Ромео.

Тепер я зрозумів, що моя подорожня — не панська покоївка. Рушили далі. Але Шекспірові герої вже не сходили нам з уст. Ми так захопилися їхньою долею, що не зчулися, як добралися до Києва. Скажу одверто: зі мною діялося щось неймовірне. Замість повернути з Жидівського базару на Фундукліївську, де я жив, я Маріїнсько-Благовіщенською заїхав аж на Терещенківську, де жила Джульєтта із своєю бабунею. Але це ще й не все. Упровадивши Джульєттині санчата до дровітні, я взяв та й вивернув і свої дрова докупи з її дровами.

— Що ви зробили? Навіщо? — стала заперечувати Джульєтта.

— Це на долю вашої бабуні, — відказав я.

— То я вам за них заплачу.

— Ніякої плати я не хочу. Я маю досить дров. А ви, якщо хочете, щоб з вами знову колись не сталося такого, як ото сьогодні, виходьте в суботу о третій годині із своїми санчатами до Миколаївського скверу — разом поїдемо на Сирець по дрова. Згода?

— Згода, — кивнула головою Джульєтта. — Але за ваші дрова...

Та я вже її не слухав. Віддавши "надобраніч", я загуркотів своїми санчатами з подвір'я.

Відтоді ми щосуботи їздили з Джульєттою на Сирець по дрова. Роблячи туди й назад по 10 кілометрів, ми мали вдосталь часу і надивитися один на одного, і наговоритися, і докладно дізнатись про себе — хто ми такі і хто є наші батьки. Про Джульєтту я дізнався таке. Дочка ґвардійського полковника. Батька вбито в 1915 році під Перемишлем. Мати ще раніше вмерла. Росла й виховувалася Джульєтта в бабуні, у материної матері. Бабуня її — не проста собі бабуня,а графиня, аристократка. Отож і живуть вони тепер удвох. Життя їхнє тяжке й турботливе. До них як до "колишніх людей", щоночі приходять із трусами. То чогось шукають, то когось шукають, то давай їм гроші, коштовності, одяг, білизну.

Та як ми з Джульєттою добре не потоваришували, як прихильно вона до мене не ставилася, проте додому до себе ніколи не запрошувала. А мені ж хотілося, ой, як хотілося, побачити її бабуню, поговорити з нею — що то за аристократка? Коли це одного разу Джульєтті спало з уст:

— Моя бабуня казала дякувати вам за те, що ви опікуєтеся мною під час наших подорожей до лісу.

Я від цих Джульєттиних слів підріс на цілу голову. Виходить, Джульєтта мала розмову про мене з бабунею. Виходить, і стара графиня знає вже, що, крім Джульєтти існує, у моїй особі, і Ромео.

Проминула зима. Виринувши із тополевої Полтавщини, вище зводиться над Києвом весняне сонце. Кияни, що взимку поспішали на Сирець по дрова, тепер цілими юрбами сунуть на Володимирську горку, до садів, до парків. Не відстаємо і ми від них з Джульєттою. Посідаємо десь на узбіччі Володимирської горки і видивляємося на скреслий від криги Дніпро, на Труханів острів, на Десну, що, мов онука до свого дідуся, тулиться до сивоусого Славути-Дніпра. Проте, щодо мене, то я найбільше видивлявся на Джульєтту. Дивився на неї — і не міг надивитися, милувався — і не міг намилуватися, був з нею цілі весняні вечори — і не набувся. Одне слово, я вже любив Джульєтту, як тільки міг і як тільки вмів. Не знаю, чи щиро, чи коньюнктурно, але й Джульєтта мене любила. Я схильний був думати, що вона, оця молода аристократка, любить мене щиро. Думки про нашу з нею любов по самі вінця виповняли моє серце. Де ж пак: мене, селюка, гречкосія, полюбила дівчина аристократичного роду. Та ще ж і дівчина! На виду — яблуневий цвіт, очі — блискотливі озерця, брови — гинкі шелюжини, волосся на голові — закрути та перекрути густого лісового горошку. До всього — розумна, вихована, делікатна. Але, разом з отакими думками

про Джульєтту, десь із глибини моєї душі подавало голос моє сумління. "А куди ж це ти, Романе, йдеш, куди завертаєш? Син селянина, злидар, що день-кріз-день вигукує: "Ми всіх катів зітрем на порох", а, бач, як пестиш та голубиш дочку одного з тих катів. Чи не соромно тобі? Чи не зрадник ти, бува, революції? Подумай но, поки ще не пізно, Романе." Однак, я знаходив на цей голос мого сумління потрібну відповідь. Чи ж Джульєтта винна в тому, що вона вийшла на аристократку? Їй-богу ж то, не винна! Он і Руссо — я навіть закликав собі на допомогу Руссо, щоб виправдати свій вчинок, — і Руссо повчає, що всі люди родяться рівними, а вже обставини життя роблять між ними поділ. Зрештою, я й надалі не відмовляюся стирати катів на порох, але Джульєтти я не тільки не вважаю за ката, а, навпаки, я люблю її, і коли хтось зважиться стати на нашій дорозі, того я власноручно зітру на порох. Я навіть став роздумувати над нашим з Джульєттою майбутнім. Треба нам якнайшвидше одружитися. Після я їх обох з бабунею відвезу на село до батьків. Нехай там живуть. А тим часом я закінчу університет. Може й лад кращий настане. Тоді всі зможемо жити там, де я матиму учительську посаду.

Якось, гуляючи в Миколаївському сквері, я й почав з Джульєттою про це розмову. Слово за словом, не криючись, виклав перед нею все те, що я думав про наші стосунки та про наше майбутнє.

— Воно, може б, і так, — відказала, помітно ніяковіючи Джульєтта, — якби не одне "але".

— А що то за ,,але"? — здивувався я. — То ж, у ті часи, коли жили Шекспірові Ромео і Джульєтта, могло виникнути смертельне для "але". Їхні родини стояли в кривавій ворожнечі між собою. От через ту ворожнечу батьків і сталася страшна трагедія молодих люблених сердець. Наші ж з тобою, Джульєтто, родини не тільки не ворогують, а й не знають одна одної.

— Ти правду кажеш, Ромео. Але моя бабуня — я тобі про неї розповідала — має свої особисті погляди на стосунки людей. Вона ніколи не погодиться на наш шлюб.

— Е, твоя бабуня, мабуть, досі ще живе стародавніми забобонами. Вона повинна б уже знати, що світ, яким вона жила й дихала, тепер завалився. Старе вже не вернеться. Розумієш, Джульєтто?

— Я то розумію, але моя бабуня — стара людина. Ти її нічим не переконаєш. А на суперечки з бабунею я не піду. Вона мене вигодувала, виховала, вона для мене єдина в світі.

— Якщо так, то я сам піду до твоєї бабуні, поговорю з нею.

— Що ти? — злякано скрикнула Джульєтта. — Ні в якому разі!

— А то ж чому? — не переставав я провадити своє. — Чому, Джульєтто?

— Ну, поперше, ти її не переконаєш, а подруге — у моєї бабуні хворе серце. Як тільки ти їй скажеш щось накриво, вона може відразу вмерти.

— А я буду поводитися з нею якнайласкавіше, якнайделікатніше...

— Ні, ні, прошу тебе, Ромео, кинути про це думку.

Ще нераз верталися ми з Джульєттою до цього питання. Я іноді дозволяв собі жарти. Вставав з лавки, на якій ми сиділи, і вирушав у напрямку Терещенківської вулиці. Іду, мовляв, до твоєї бабуні. Джульєтта не рухалася з місця. Але, озираючись, я бачив, з яким острахом слідкувала вона за мною очима — боялася, що б я й справді не пішов до її бабуні. За хвилину я вертався до неї.

— От і не пішов! — радісно казала Джульєтта, обдаровуючи мене вдячним поглядом своїх блискотливих очей. — І не підеш!

— Піду!

— Не підеш!

— Кажу тобі — піду!

І ось, одного квітневого дня, коли ми сиділи з Джульєттою в тому ж таки Миколаївському сквері, я сказав:

— Я таки вирішив, Джульєтто, піти до твоєї бабуні і поговорити з нею про наш з тобою шлюб.

— Можеш собі йти, — байдуже обізвалася на мої слова Джульєтта та й далі читала книжку, що тримала її в руках.

Однак я вирішив піти цього разу. Треба ж було, нарешті, розв'язати оте прокляте "бути — чи не бути". Звісно, я хвилювався. Як вона мене зустріне, ота стара аристократка? Що скаже? Я сам собі дав слово — буду з Джульєттиною бабунею якнайшляхетніше поводитися.

Приходжу на Терещенківську вулицю. Знайомий будинок. Знаю й двері, до яких я нераз проводив Джульєтту. На ґанок, відчинивши двері, вийшла стара пані. Висока, сива, з довговастим лицем. Підсліпувато мружить на сонце очі. Я враз дагадався — графиня! Але спроста звертатися до неї, як до графині Борецької, я вважав за незручне. Спинився коло ґанку, зробив приємне лице, ввічливо вклонився.

— Даруйте мені, добродійко, що я вас турбую. Чи міг би я бачити її ясновельможність графиню Борецьку?

— Графиню Борецьку? — вся насторожилась, дивиться на мене стара. — А навіщо вона вам? І хто ви такий будете?

— Я... моє ім'я й прізвище — Ромео...

— Ах, Ромео! — нагло перетнула мою мову графиня, а її довгасте обличчя, досі похмуре й непривітне, аж усе засяяло. — Ромео! Прошу до моєї господи...

Стара повела мене до свого покою, запросила сісти. Сама вона вмостилася у високому старовинному кріслі. На столику, що стояв обіч крісла,

(Прод. на стор. 17-й)

О. Веретенченко

ПІСНЯ

Чи я впізнаю береги
Дніпра-Дунаю
І кожну квітку довкруги
Чи я впізнаю?

Чи я впізнаю ті гаї,
Де повно птиці,
Міста зруйновані мої,
Церкви столиці...

Високе небо голубе,
Степи без краю,
І матір бідну, і себе —
Чи я впізнаю?!

Федір ОДРАЧ

НАД СТИРОМ

(Уривок з повісти "Щебетун")

Ще село спало, коли Василь вийшов з приходства. На плечах він мав брезентову торбу з харчами та рибальським приладдям; у руці ніс бамбукове довге вудлище; настрій мав погідний, у душі навіть відчув легку радість. Нарешті йде на лоно природи. "Природа вас вилікує", останньо казав йому отець Євтихій. "Невже я хворий морально? Невже злоба ближніх породила в моєму серці злобу?" Ішов між ланами поля Круглиці: вологе повітря, насичене запахом волошок, овіяло його. Він прямував у напрямі Повховицьких корчів, що були розмежовані низовинним пасовиськом від поля Круглиці.

Минувши лани жита, він вийшов на подовгасте пасовисько, за яким видно було в ранній імлі вільховий молодняк Повховицьких корчів. У Повховицьких корчах будилося вже життя. Уже десь на краю кущів посвистував соловей, уже десь над верховіттям чагарників перегукувалися пекачі, уже десь із-за кущів, з болота, линуло скигління чайки. Чагарниковою стежинкою Василь швидко обійшов село Повхове і опинився серед зарошеної болотяної рівнини. Ішов у ґумових довгохалявих чоботях вузенькою стежиною. Висока трава холодними росинками лизала йому руки, сягаючи іноді рамен.

Заграва зорі на сході дедалі побільшувалася, у траві, обабіч стежини, посвистували перепілки, тут же, здавалося під його ногами, рипів деркач. Пташинка-невидимка. Крику-рипіння без міри, але угледіти її не так легко.

Далі синів ліс. Під самим лісом, крутими зиґзаґами, двигає свої води у східньому напрямі Стир. Мірою того, як Василь наближався до ріки, щось його почало хвилювати. Невже й тут подих спогадів з дитячих років? Скільки років не був він тут і з якою ж силою все раптом відживає нанові! Он, ліворуч від поля Копане, одинадцять років тому, збирав він на "грудочку" зі своєю мамою щавель. Він тоді зайчиком стрибав по траві і захекано кричав: "Мамо, мамо, онде який лопатястий!" Рвав повні жмені цього "лопатястого" і біг до мами, щоб похвалитися та покласти його в її торбину. Чи думав він тоді, що в майбутньому утратить свою маму на віки? У серці йому щось ніби залізним гаком зачепилося, устромилося крижаним лезом. Мама відійшла у вічність, але природа, здається, на цьому місці, немов би не змінилася. Трава тут, на цьому "грудочку", ніби така ж, як і одинадцять років тому. І краса і роса раннім ранком на траві та сама, і перепілки, і коники так само сюрчать, як колись перед роками. Невже хід часу не зробив тут змін? Невже тут усе збереглося усвоїй первісній красі? Невже тільки там, довкола його рідного села, усе змінилося? Він зупинився поглядаючи перед себе. А з трави, ген, з-під крислатого дуба: тік-тірінь, тік-тірінь. Це свистилочка. Василь приклякнув на коліна і собі: тік-тірінь, тік-тірінь. Свистиличка, видимо, не впізнала в ньому людини, бо почала ще дужче посвистувати. "Може ти знаєш про тайну-таєн усього того, що нас оточує? Розповідай, крилате малятко, може мені дано буде тебе душею зрозуміти." Василь заплющив очі, серпанок надреального оповив його єство.

"Ти думаєш, мандрівниче, що тут ніщо не змінилося? — розповідала свистиличка. — Це тобі тільки так здається. Це омана, мандрівниче! Ось травинки на цьому грудочку вже не ті, що були колись. А там, пригадай, коло Круторогу — скільки було шовковиці! Сніжним килимом мережали вони цілу долину. Але вітри пушок їхнього цвіту розвіяли і тепер паношаться там дзвоники-медяники. Усе, все змінилося, мандрівниче. Невидима сила все, усе двигає вперед. І тебе ця сила теж двигає вперед, бо ти колись був тут дитиною, а тепер з тебе доросла людина, але далі ця сила доведе тебе до старості і потім ти умреш. Але по смерти ти далі будеш жити і ця сила буде тебе далі двигати кудись, кудись..."

Василь притакував головою і говорив скоріш до себе, ніж до свистилички: "Так, так, це правда, це правда". Підвівся на ноги і в задумі пішов далі. І ось, із зелені кущів верболозу виринула крута, сріблиста лінія Стиру. Ось він, красунь, вужоватою стрічкою тихенько двигається вперед між правобічним лісом та лівобічними широкими луками. Ось і вир, де вода тарелями крутиться на місці і де колись він з дідом Мацієм закидав вудки. Невже і тут невидима сила доконала змін? Василь утупив свій зір у берегову заглиблину і вона йому ввидилася немов би ширша від тієї, яку він знав одинадцять років тому. Поглянув праворуч. Там, над урвищем, були колись два кущі. Тепер росла там тільки трава. Василь зідхнув. А на протилежному боці ріки грайливо лились співи пташні. Бреніло, бреніло звідси: Тьох-тьох, фікфірр-тірр-тьру-тьру.

Від зеленої лісової стіни, понад річкою, війнуло на Василя свіжістю. Цей вітерець чомусь знов навіяв йому спогади про дитинство. Він хвилину стояв ніби статуя і зорив за пташинками, що перескакували з гілки на гілку потойбіч ріки, у прибережному кущі верболозу. Очі його пестили гладину води, що час од часу сколочувалась стрибками щук та плотиць. Він розмотав дві вудки і закинув їх у вир. Кружляюча вода відразу ж підхопила два поплавки і спіралями почала відносити далі від берега. Василь з великою увагою стежив за ними. У рибалок є особлива, всім спільна риса — терпеливо дивитися на поплавок вудки і чекати з надією, що десь у глибині, ось-ось учепиться за гачок якась велика риба. Коли таке станеться, рибалка із приспішеним биттям серця тягне до себе вудку і коли в руках відчує, що там, у воді щось тяжке метушиться, його одиноким бажанням — витягнути на берег здобич. Коли ж ця здобич зірветься з гачка і сплеснувши хвостом порине в воду, для рибалки — це гірке розчарування. Точнісінько таку ж нетерплячку відчув і Василь, коли тягнув на берег вели-

кого ляща. Він щойно заспокоївся тоді, коли лящ був уже на березі. Зелений його хвіст отчайдушно лопотів по траві, голова його роздулася, пащека широко розкрилася. Він тяжко дихав, повітря його мучило, давило. Василь нахилився над ним; йому майнуло, що цей лящ переживає в цю мить такі ж муки, що й людина, яка прокинеться в могилі від летаргічного сну. Він мерщій ухопив ляща і впустив його у воду, у тенету-сак.

"Дивний закон природи, — думав Василь, — щоб наситити шлунок, треба вирвати сотворінню життя. Рибу витягується з води, розпорується гострим кінчиком ножа її черево, чиститься і потім кладеться на сковороду. Свині в'яжеться ноги і встромлюється швайку в її серце; теляткові перерізується ножем горло, курці відрублюється голову і то все в ім'я ненажерливого людського шлунка!" Василь зідхнув. "Цікаво, чи думали так святі апостоли, коли витягали невода з Галілейського моря?"

На протилежному боці, у прибережному ситнику, залопотіли качачі крила. Василь нашорошився. Чи лопотіння качки справді було напроти нього, потойбіч річки? Не був це часом якийсь оманливий звук, яких тут скрізь можна почути? Ось, праворуч, ніби під самим берегом, щось захлюпотіло і раптом замовкло. Навіть морщинок на воді не залишилось. Тутешні рибалки звикли до таких загадкових явищ. Може це бути русалка чи водяник, чи просто нечиста сила. У таких випадках клали рукою на грудях хреста і заспокоювалися. Он, на закруті, де повис над водою туман, щось ніби втомлено зідхнуло. Он, угущавині лісу, потойбіч щось тоненько скрекоче. Не буде це часом пташинка-лікар — таємничий реміз, якого не може побачити людське око? Аж напроти Василя, по тому боці річки, знов зринуло лопотіння качачих крил. Василь знову нашорошився. Лопотіння було голосніше, неоманливе. Якраз просто нього, потойбічний прибережний ситник почав злегка ворушитися. Василь відкинув вудку і сховався в траві. І: трру, трру, ква, ква... У ситнику радісно сплеснули по воді крила. І потім прорвався голосний крик качки. І ось із ситнику виринула сиза велика качка з дванадцятьма маленькими, ще жовтими каченятками. Розганяючи грудьми воду, сизокрила приспішено пливла на Василеве туркотіння, каченята, ніби манюнькі жовті кульки квапливо поспішали за своєю мамою. Аж раптом, цілком низько над водою зашугали крила шуліки. "Га, ось він, ще один ненажерливий шлунок!" — подумав Василь. Качка в цю ж мить тривожно крикнула і канула з каченятами в воду. Тільки подовгасті кружала залишились на воді. Василь з цікавістю приглядався по поверхні води. Може десь появляться? Але, качка з каченятами не вирнула з води. Не інакше, як нуркуючи добралася вона до прибережного ситнику. Василь знов узяв у руки вудлище.

Ген, за віддаленим дубом, що розчепірився своєю крислатою короною посеред поля — виринув із-під обрію широкий вахляр червоного сяйва сходячого сонця. Роса на траві замиготіла діямантами. А десь вище в ріці, десь у лісі, чутне було якесь глухе гупання весла об борт човна. Може це теж слухова омана? Василь уважніше насторожує вуха. "Так, хтось рибалить", подумав Василь. Глухе гупання, здавалося, то наближувалося, то віддалялося. Аж потім воно і цілком замовкло. Василь закинув у вир вудку. Він щойно помітив, що жилка другої вудки була міцно натягнена в напрямі середини ріки. Василь мерщій ухопив за вудилище, яке перед тим устромив у берег. У глибині виру щось міцно рвонулось. Василь повільно підтягав до себе вудку. У воді, якась більша риба, пручалася, водила жилку то праворуч, то ліворуч. Василь далі повільно тягнув вудку до себе. "Ах, що за окунь!", — радісно подумав Василь. Він його підтягнув до самого берега і обіруч викинув з води на берегову траву. Коли вже окунь був у саку, Василь цілком виразно почув стук весла об човен. Хтось видимо, за закрутом, двигався з течією річки. Ще раз гупнуло весло, потім сплеснуло по воді і з-за потойбічного куща верболозу, що звисав над водою на річковому коліні, появився човен. Посередині човна, між бортами, стояла наставка,[1]) у кінці човна веслував якийсь дідок. Був він у солом'яному брилі, був у сивій свитці підперезаній червоною крайкою, на ногах мав ликові постоли. Права його рука була обмотана ганчіркою.

— Із сонцем та щастям вітаю вас, діду! — крикнув з берега Василь, упізнавши діда Кіндрата. Дідок увічливо махнув рукою і повернув човна до берега.

— Щасти й вам, Боже, добрий паничику, — прорік дід, прибиваючись до берега. — І ваш тато минулого тижня ловив тут рибу. І вудки, онде, які у вас. Чи вловили щось, паничику?

— Чому "паничику", діду?

— А чи не будете ви, вельможний, синком Біжеревицького пана Орди?

Василь зареготав.

— Ось що видумали! То ж я, діду, Зоні покійної син та Дем'яна, що у війну десь згинув на фронті.

— Ісусе Христе! — перехрестився дід. — А то не впізнав би тебе, небоже, навіть на страшному суді. І коли ж ти приїхав, голубчику? А вже всі й казали, що ти десь там у світі Божому згинув. А ти, бач, он ким повернувся! А матінки своєї, гей, та й не застав між живими. Ой, ой, був я на її похоронах, був. Та в труну убогу поклали та й закопали небогу. Ждала, ждала сина та й не дождалася.

Василь похилив голову. Дід далі говорив.

— На печі, небога, вмерла. У самоті, у горі, у муках, небога, заснула, Своїми стражданнями, своїм терпінням, людського препоганого серця не зворушила. Обходили люди хатину на краю села, боялися її, немов чуми. Холодної води в розпечені вуста нікому було вляти, звареної бульбинки нікому було піднести. Стогону, просиченого скаргами, ніхто не хотів чути. Самота чорними крилами повисла над хворим тілом. А смерть, гей-гей, ласкава. Приспала, небогу, а янгол Божий та своїми крилами на її лице та усмішку навіяв. Бо смерть, голубчику, убогих страдальників солодким сном усипляє, а самолюбним багатіям та голками в ребра коле, та вуста викривляє, та очі на лоба вивертає, а потім душу грішну та кігтями пронизує та й тягне в безодню. Вічний спокій,

благоденствіє небесне дай душі її, Господи! — щиро прорік дід хрестячись та зводячи очі в небо. Василь тихо плакав. Прості слова, насичені щирістю, зворушили його. Якась тужлива ніжність оповила його серце. Щось болюче й солодке раптом уселилося в його душу. А він ще недавно думав, що для ніжности не може бути місця в його серці. Так, та, яку любив, відійшла на віки, а люди породили в його серці тільки ненависть. "Люди! — здрігнувся він, — брехуни, грошолюби! Платив, платив і за що? Хвиля люті наглою холоднечою, увірвалася в його душу. "Де ж ніжність, де ж тужлива ніжність? Чому злоба, чому?" — борсався Василь міняючись на обличчі.

— А вже й мені пора вибиратися в цю путь далеку, — вів спокійно дід. — Жоден мій ровесник не остався в околиці на світі Божому. Усі пішли в землицю святу. Тільки я ще живу, ой, ой, та живу на цьому пустків'ї, та все з Богом крізь лугові квіти, між птахами-соловейками розмовляю. А старі кості в суставах потріскують, а кров у старих жилах як сукровиця, а вмирати не хочеться. Та і як умирати, як же мені покинути річку-матінку, цей ліс, ці пташеньки, що он як Бога милостивого хвалять. Чи чуєш, голубчику?

— Чую, чую, діду. Чарівними тонами співає ліс.

Дід прив'язав човна до куща і виліз на берег.

— А ти, Василику, та почастував би діда тютюном. Чи куриш ти, голубчику?

— Курю, діду, курю. Та тільки ж біда — тютюну не маю. Мабуть тютюн до люльки потрібуєте?

— Та до люльки, голубчику. Махорка мені вийшла, що хоч ольховий лист кури.

— Ну, з ольховим листям треба почекати, діду. Я маю цигарки.

Дід затягнувся пахучим димом і зідхнув.

— Панські папіросики, голубчику. Димок медком лоскоче в старому горлі. Видно, до багатих ти людей приноровився. А матінка твоя, ох, та в злиднях померла.

Василь похилив присоромлене чоло. "Цей Божий старець говорить правду!", з болем подумав він. Приїхав паничем у село і яка користь селу з цього? Учився і вивчився, а потім працював і ощаджував. Хотів блискавкою влетіти в село, осліпити щастям свою матінку. А час приспішив сумну розв'язку, без його участи.

— Не побивайся, голубчику, така воля Божа. Те, що сталося з Його волі, залишім небу.

Вони деякий час мовчали, не маючи сміливости заговорити один до одного. Нарешті Василь обізвався.

— З рукою, бачу, у вас не гаразд, діду.

— Не гаразд, голубчику. Щупак зубатий покалічив мене сьогодні назорі. Ще перед світанком я пропхався на озерце, що то за Золотокрутим коліном, у Конющині, та все між капелюшінням мумолу[2]) наставкою шукаю рибу, та все бовтом підбиваю. Аж щось раптом як рвоне наставку, як метнеться та під гиляру.[3]) Мало мене з гиляри не вивернуло. Га, думаю, упіймався соколик, та тільки ж чи тенето наставки витримає. А я, голуб-
себе наставку, та все примовляю: "Поможи мені
чику, та не втратив пантелику, та все смичу до
Господи, поможи мені витягнути". І дивлюся, а в тенеті та катюга зубатий, десь із сажень задовшки. А я наставку та вже й з води витягнув, а щупак поліном та й геп мені під ноги. І тут як сплесне хвостом, як підстрибне, то й диви, ось-ось за борт мені виплигне. А я хоч і старий, та Бог милостивий ще не відняв від мене жвавости рибальської. Отак ницька падаю на катюгу та все руками карку шукаю. Бо то, голубчику, щоб рибу приборкати, треба їй в'язи скрутити. Риба, голубчику, як і людина. У потилиці тільки трісне — і амінь. Тож я, голубчику, ніби в науку, за гріхи важкі, та замість рукою за карк — у пащеку зубату потрапив. Тільки хрусь — аж зорі замиготіли в очах. Ой, та й гострі ж ці зуби, голубчику!

— Не втік вам?

— Не втік, голубчику. Потилицю скрутив, як Бог приказав. Рибі треба карк крутити, щоб не мучилася на поверхні. Іди, поглянь. У кінці гиляри, на плешнику[4]) лежить.

Щука була на дивовижу велика. Спину її ледве долонею можна було обхопити; пащека в неї була широко відкрита з якої виставали два ряди білих гострих зубів. Близько черепа мала вона поморщену луску. "Дід майстерно скрутив їй карк, уміє "приборкувати", весело подумав Василь.

— А онде, у Круторозі, де нема дна, та соми живуть з волів завбільшки, — вів дід. — Тримаються вони глибини, тільки ночами місячними вивертаються над водою. Вони не люблять мандрувати, не те, що щупаки. Пащеками великими орудують. Побачить такий якусь рибину, підкрадається до неї, пащеку роззявить і втягне до свого шлунка-безодні.

— Я чув дещо ще в дитинстві про Круторіг. Мені дід Мацій розповідав.

— Поганий там вир, голубчику. Лихе там від непам'ятних часів задомовилося, Давида Пуримового втягнуло та погубило.

— Давида Пуримового? — пригадував Василь і не міг пригадати.

— Це давно було, голубчику, коли я був ще парубком. Колись тобі розкажу.

Він спинився своїм зором на Василевих чоботях.

— От мені б такі чоботи, — зідхнув дід. — Не доробився за вісімдесять п'ять років, голубчику.

— Будете мати такі чоботи, діду! — похопився Василь і замовк. Гірко зідхнув. Ще один безглуздий видаток. Але слова в кишеню не заховаєш. Вони вже ясним промінням омаяли поморщене дідове обличчя.

— Та я й не знаю, як тобі подякувати за твоє добре серце, голубчику. Видно, Бог милостивий нагородив тебе за вбоге дитинство. А онде, мене пінські купці обманюють, мало платять за рибу, голубчику.

— Ще в цьому тижні привезу вам з Пінська такі довгохаляві чоботи, діду, — твердо прорік Василь, примирившись зі своїми видатками. Серце, мабуть, завжди буде йому диктувати; твереза калькуляція, сливе, ніколи не зрушить його вдачі.

Вони згодом, обидва, сіли в човен і попливли проти течії, ген туди, аж за Золотокруте коліно, де була на крутому березі дідова будка з очерету.

"Невже отець Євтихій правду казав, що природа дасть мені спокій?" — думав Василь, блукаючи зором по потойбічній прибережній гущавині лісу.

---

[1]) Наставка — конусоподібний рибальський прилад.
[2]) Муміл — водяна лілея.
[3]) Гиляра — човен.
[4]) Плешник — рід лепехи з йодовим запахом.

Л. СМІЛЯНСЬКИЙ

ЗОЛОТІ ВОРОТА

(Продовження з ч. 52-го)

VI. Вогні

Мар'яна — у винищувальному загоні Кіровського району. Вона одягнена як боєць: зелена гімнастьорка з портупеєю й зелена спідниця. Вона носить невеличкий браунінг, вчиться стріляти з автомата і кидати ручні гранати. Я — в штабі оборони Києва. Ми бачимося далеко не кожного дня. Я не пізнаю дружини. З часу, коли вона в сльозах виряджала Лесика до якихось родичів на Урал, вона змінилася.

У винищувальному батальйоні відмовилась від усякої суто жіночої роботи, одержала зброю. Хоче бути рядовим бійцем. Вона трохи схудла від недосипання, засмалилася на вітрі, а головне, від її звички захоплююче сміятися не лишилося й сліду.

Одного дня я побачив її на вулиці Карла Маркса... Вони складали барикаду. Звідки в неї ця сила і вміння?

Часто у штабі кличуть до телефону. Трохи співучий голос Мар'яни я впізнаю відразу. Вона питає, чи не заїздив я додому і чи немає листа від Лесика. Вона чекає звістки про Лесика. Ще кілька запитань, ліричне "ну, цілую" — і кладе трубку. Я почуваю, що люблю її, як і тоді, дванадцять років тому.

Німці за вузьким і неглибоким Ірпенем. Але з півдня вони під Китаєвом і Голосіївським лісом. Майже щодня чути артилерійський двобій. На вулицях барикади, сила міліції, винищувальні батальйони. Друга лінія оборони готова прийняти на себе удар.

У Пролетарському саду, де раніш ми слухали вечорами Бетховена, Чайковського, Лисенка, тепер з веранди, завжди о пів на сьому, спостерігаємо нальоти фашистської авіації на район дніпровських мостів. Ми дивимося на марні спроби фашистів прорватися крізь наш загороджувальний вогонь. Мости залишаються цілі!

Вночі з високих дахів можна бачити вогневе кільце наших батерей, що відгонять хижаків.

Темними вулицями машина поволі проїздить крізь систему барикад. Я хочу бачити Мар'яну. Цього вечора стало чомусь сумно, і я сам не зміг подолати свого почуття.

Спиняю машину біля великого будинку на Печерську. Тут казарма одного з загонів Кіровського батальйону. Вартові перевіряють перепустку.

Прошу чергового викликати мені дружину. Ми сідаємо в авто, їдемо.

Я веду машину вниз, на бульвар Шевченка, Брест-Литовське шосе. Перед кожною барикадою спиняємось. Я показую перепустку. Потім обережно веду машину в проїзд барикади між двома світляними точками в зафарбованих ліхтарях, даю швидкість і — далі.

— Ти втомилася?

— Зовсім ні...

— Бувають ночі, коли ти не спиш і години...

Канонада дужчає.

Коло заводу "Більшовик" величезна барикада. Вона складена з металевого брухту. За нею розкидані залізні протитанкові павуки.

— Обережно, — попереджає мене Мар'яна.

Нарешті ми за містом. Застави винищувальних батальйонів раз-у-раз вимагають перепустку. Гарматна стрільба ближчає.

Я вдихаю на повні груди польове повітря. Машина трохи підіймається на невелике підвищення, і раптом ми бачимо поперед себе вдалині кільце метушливого блимаючого вогню — це стріляють наші батареї.

Я спиняю машину трохи осторонь шляху, щоб поступитись колонам військових ваговозів, які з гуркотом мчать повз нас. Сідаємо на обочині дороги на траву і кілька хвилин мовчки стежимо за вогнем батарей.

Мар'яна питає:

— Чи не можна під'їхати до самих батарей?

Я не дивуюся її бажанню. Я приглядаюсь до неї останні дні і помічаю в ній стільки змін, що вже й уся вона здається мені зовсім іншою. Голос її зробився тихий, спокійний, але це тільки в розмові. Я чув її виступ в одному винищувальному загоні. Звідки брала вона сили для свого гніву? Я знаю — до загонів вступило багато жінок.

Я вдивлявся в її розшаріле обличчя, в її блискучі від запалу очі, в енергійний поривчастий жест. Я побачив перед собою людину, покликану для діл сміливих і небезпечних.

Мар'янко, Мар'янко! Моя дзвінка, надхненна подруго!...

Вона обіймає руками коліна і мовчки вглядається у вогні батарей. Ми говоримо мало. Ніяки-

Міністер освіти Онтарія, д-р В. Данлюп, підписує протекторат над зустріччю українських мистців Канади і США. Стоять (зліва): посол І. Яремко, адміністратор зустрічі — Н. Ріпецький та голова Л. М. К. — А. Курдидик.

Микола ЩЕРБАК

ПОКЛІН ФРАНКОВІ*)

На обрії димівся чорний Діл,
Мов поринав у забуття й дрімоту,
А тут потік в запіненій воді
Несе й гойда вечірню позолоту...

— Привіт вам, Нагуєвичі й Карпати,
Уклін, о земле, всеплодюща мати,
І вам, верхів'я, що дали Співця!..

*) З поеми "Шлях у вічність", присвяченої письменникові Йосипу Позичанюкові, хоробро загинулому в лавах українських повстанців. В уривку показано момент перед другою світовою війною, коли Й. Позичанюк, як журналіст, відвідав місце, де народився й жив великий письменник-поет Іван Франко.

ДІМА

***

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
Ще листя опалого слів не забуто:
— Юність — минуча... Радість — це мить...
Вічні лиш туга і смуток.

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
А вже розспівалися води весінні:
— Туга — минуча... Смуток — це мить,
Вічне: весни воскресіння!..

З якимсь тремтінням оглядав місця,
Де вгледів світ поет з орлиним зором...
А він, той світ, видзвонював прозоро,
Як молотки у кузні із Гори,
Шумів, як сосни і рвучкі вітри
В вечірню пору, бурею хитливу...
Кошлативсь обрій — віщувало зливу!..
Будь, буре, будь!.. Далекою грозою
Дихнуло в груди... Доторкнувсь рукою
Гарячого чола... О, Боже! Хмара
Пливе, пливе, як виклик і покара...
Та що це? Що?!. Неначе сам не свій
Почув хрипкий, нестримний крик: — Не смій!..
Не смій! Не смій! — грозило щось до хмари,
А каламуть пливла, як тінь примари...
І враз важчезна стеля над горою
Гойднулася, захитана грозою
І кресом блискавки. Здригнувся Діл,
Світ стрепенувся, ділений навпіл
Вогненним лезом... Ніби колісниця
Промчала небом... Усміхнувся... — Сниться
Чи уявляється?.. Дощу краплини
Упали лунко. З чорної долини
Війнуло вільгістю...

...Уже в дорозі
Усе він думав, думав у тривозі.
Згадався Київ... Уявився Львів,
Що, ніби брат, обіймами зустрів;
Як з друзями, схвильовані, ходили

Вклонитися Франкові... На могилі
Він бачив скелю... Сіра і зловісна,
Вона, як привид, над життям нависла,
Камінна сила!.. З темряви ночей
Мов сходив там розкутий Прометей

І з відблиском, як обрій пурпуровий,
Світив вогнем на шлях у бризках крови...
І хтось сказав: — Погляньте, в далині
Струснулась Україна у вогні!

Тоді душа розквітла, як розмай,
Почувся гук, в палахкотінні край,
Та вітру свист, та сполох на зорі,
Та молоти в руках каменярів!

І голос знов крізь сутінки і млу
Лунав, як грім: — Лупайте цю скалу!
Лупайте цю скалу! — і вже здригавсь ґраніт.
Червоним полум'ям запалювався світ...

Примітки автора: Діл — горб на Підкарпатті, що його видно з Нагуєвичів; **Нагуєвичі** — село Дрогобицького повіту, де народився Іван Франко; **Гора** — присілок, або слобода, де стояла кузня батька Івана Франка; **"Не смій! не смій!"** — асоціятивна згадка вчинку героя Франкового оповідання "Під оборогом" — Мирона, який погрозами проганяє градову хмару.

Мартин ЗАДЕКА

Ромео та Джульєтта

Із циклу "Оповідання моїх земляків"

Того разу в нашому діпістському таборі мав відбутися прилюдний конкурс на найліпше усне оповідання. Щоб заохотити людей до участи в цьому оригінальному змаганні, культвідділ визначив п'ять грошових премій. Широко оповістили про конкурс, навіть поза межами табору. Тимто увечорі до приміщення таборового театру присунуло стільки людей, що й місць усім не вистачило. Поприходили не тільки наші таборовики, а й мешканці сусідніх таборів — поляки, росіяни, прибалти. Між ними багато було старих еміґрантів.

Щоправда, початок конкурсу видався мало вдалим. Присутні почали були навіть ремствувати: не цікаво, мовляв. Та ось на трибуну як черговий оповідач вийшов пан К-ко. Своєю імпозантною поставою, приємним голосом, умінням складно оповідати він, без перебільшення, за кілька хвилин зумів привернути до себе увагу цілої залі.

— — — — — — — — —

Ще й досі впомку мені зима 1919-20-го року. Влада в Києві, кід початку революції, змінилася вже, здається, десятий раз: після деникінців прийшли червоні. Місто тряслося від холоду, голоду, реквізицій, трусів, арештів та розстрілів. Тим часом новонаставлені командири більшовицьких військових частин, — переважно колишні фельдфебелі, унтер-офіцери або й звичайні рядовики, — один з-поперед одного поспішали міняти своїх непоказних жінок на плеканих поручниць, капітанш, полковниць, ба, навіть, генеральш, "повдовілих" після відступу Добрармії. А ті з червоних командирів, що ще не були одружені, молодші, і донедавна мали собі за Дульціней панських покоївок та куховарок з Липок, — ті тепер ходили на зальоти до офіцерських дочок, проти чого ні мамуні, ні бабуні тих офіцерівен не перечили, бо кандидати в їхні зяті часом урятовували їх від лабет жорстокої Че-Ки.

Щось подібне сталося тоді й зі мною. Правда, я не належав до більшовицьких військовиків, бо тоді учився в університеті, проте за своєю психологією мало чим різнився від червоних командирів. Син селянина, та ще селянина, який походив із кріпаків, донедавна учень провінційної хліборобської школи, що тільки після революції зміг потрапити до університету, — я, як був, так і лишився надалі типовим сільським парубком. Трохи кострубатий, трохи наївний, трохи чванькуватий. А якщо до цього всього додати ще й те, що більшовицьку революцію, як покарання панів за їхні соціяльні кривди, я сприйняв з не абияким ентузіязмом, то тоді ясно буде — мій психологічний портрет майже нічим не різнився від портретів тих, що сходилися в ті дні на многолюдні мітинґи й погрозливо виспівували:

Ми всіх катів зітрем на порох, —
Повстань же, військо злидарів...

І ось, бувши кострубатим селюком і злидарем, що похвалявся стерти всіх панів на порох, я, несподівано для самого себе, закохався в дівчину аристократичного роду. Подія нібито й неймовірна, але факт є фактом — закохуюся. Мушу тут зазначити, що хоч я й народився під селянською стріхою, проте своєю зовнішністю міг би не одного аристократа заткнути за пояс — був з мене бравий хлопець.

Зустрілися вперше ми з героїнею мого роману не на Хрещатику, що й у ті дні кишів народом, — зустрілися ми на Брест-Литовському шосе, коли я, з сокирою за поясом, віз із сирецького лісу дрова. До речі, тієї зими всі кияни, поробивши собі ручні санчата, самотужки возили дрова аж з Сирця (10 кілометрів від Києва), бо тільки там, у сирецькому лісі, дозволено збирати для власного вжитку сухе гілля та рубати старі пеньки.

Уже заходив січневий вечір. Дужчав мороз. На шосе ніде не видно було ані людини. Тільки сам один я тарабанився з своїми санчатами. Аж раптом, дивлюся — поперед мене бовваніє жіноча постать. Зацікавлений, хто ж то може бути мені за подорожнього товариша, приспішую ходу. Ось я вже кло неї, придивляюся. І бачу — молода дівчина. У сукняних ботиках, у легенькому пальті, голова закутана великою хусткою.

— Що вам, дівчино? Що сталося? — звертаюсь я до неї.

Мовчить. Тільки засльозиненими очима показує на свої санчата. Та мені й не треба багато опо-

відати. Сам бачу, що й до чого. Санчата поламалися, дрова розсунулися. Вона ж сама безпорадна щось зробити. Мушу їй допомогти. Вихопив із-за пояса сокиру, постукав, поцюкав, заплішив копил — готові санчата. Далі — склав дрова, ув'язав, причепив її санчата ззаду до своїх — і:

— Беру вас, дівчино, на буксир. Поїхали!

Сил мені тепер побільшало. Я трохи чи не бігцем пер засобою обоє санчата. Дівчина ледве встигала за мною. Я час від часу скидав на неї оком. Хто ж вона така? Покоївка? З одягу — може й так, але поведінкою — щось інше. Мені хочеться щоб дівчина обізвалася до мене, заговорила, посміхнулася. Але моя нова знайома, мов затялася, мовчить. Тільки вже коли ми стали наближатися до Києва, вона зрівнялася зі мною, іде обіч і каже несміливо:

— Я хто-зна як дякую вам, що ви мене порятували. Бо сама я, мабуть би, була на шляху й замерзла.

— А хто ж це вас саму послав по дрова? Та ще в таку холоднечу? — зрадів я, що, нарешті, почув її голос.

— Ніхто мене не посилав. Сама поїхала.

— Хіба ви самі живете?

— З бабунею. Більше нікого в мене нема, — тихо відказала дівчина, і вже не відстає від мене.

— А як же вас звати?

— Джульєтта.

— Джульєтта?! — вражений її відповіддю, я раптово спиняючись і спроста, по-парубоцькому хапаю дівчину за руку. — Джульєтта, кажете?

— Так, Джульєтта. А чого це вас так дивує? — запитливо дивиться вона мені в очі. — Не подобається вам моє ім'я, чи що?

— Навпаки, — беру я її й за другу руку, — навпаки, кажу, мені ваше ім'я дуже подобається. А дивуюсь я із збігу обставин. Справа в тому, що мене звуть Ромео, хоч пишусь я — Роман.

— Оце справді! — весело посміхнулася дівчина. — Як у Шекспіра — Ромео і Джульєтта. Може, читали?

— Читав, якже. Я студент. Учуся на літературному відділі. От де любов! Ромео, через нещасливу любов, позбавляє себе життя біля домовини його милої Джульєтти.

— А Джульєтта? — випрямилася вся дівчина і, делікатно звільнивши свої руки від моїх, поправила хустку на голові. — Джульєтта навіть двома нападами позбавляє себе життя через любов до Ромео.

Тепер я зрозумів, що моя подорожня — не панська покоївка. Рушили далі. Але Шекспірові герої вже не сходили нам з уст. Ми так захопилися їхньою долею, що не зчулися, як добралися до Києва. Скажу одверто: зі мною діялося щось неймовірне. Замість повернути з Жидівського базару на Фундукліївську, де я жив, я Маріїнсько-Благовіщенською заїхав аж на Терещенківську, де жила Джульєтта із своєю бабунею. Але це ще й не все. Упровадивши Джульєттині санчата до дровітні, я взяв та й вивернув і свої дрова докупи з її дровами.

— Що ви зробили? Навіщо? — стала заперечувати Джульєтта.

— Це на долю вашої бабуні, — відказав я.

—То я вам за них заплачу.

— Ніякої плати я не хочу. Я маю досить дров. А ви, якщо хочете, щоб з вами знову колись не сталося такого, як ото сьогодні, виходьте в суботу о третій годині із своїми санчатами до Миколаївського скверу — разом поїдемо на Сирець по дрова. Згода?

— Згода, — кивнула головою Джульєтта. — Але за ваші дрова...

Та я вже її не слухав. Віддавши "надобраніч", я загуркотів своїми санчатами з подвір'я.

Відтоді ми щосуботи їздили з Джульєттою на Сирець по дрова. Роблячи туди й назад по 10 кілометрів, ми мали вдосталь часу і надивитися один на одного, і наговоритися, і докладно дізнатись про себе — хто ми такі і хто є наші батьки. Про Джульєтту я дізнався таке. Дочка ґвардійського полковника. Батька вбито в 1915 році під Перемишлем. Мати ще раніше вмерла. Росла й виховувалася Джульєтта в бабуні, у материної матері. Бабуня її — не проста собі бабуня,а графиня, аристократка. Отож і живуть вони тепер удвох. Життя їхнє тяжке й турботливе. До них як до "колишніх людей", щоночі приходять із трусами. То чогось шукають, то когось шукають, то давай їм гроші, коштовності, одяг, білизну.

Та як ми з Джульєттою добре не потоваришували, як прихильно вона до мене не ставилася, проте додому до себе ніколи не запрошувала. А мені ж хотілося, ой, як хотілося, побачити її бабуню, поговорити з нею — що то за аристократка? Коли це одного разу Джульєтті спало з уст:

— Моя бабуня казала дякувати вам за те, що ви опікуєтеся мною під час наших подорожей до лісу.

Я від цих Джульєттиних слів підріс на цілу голову. Виходить, Джульєтта мала розмову про мене з бабунею. Виходить, і стара графиня знає вже, що, крім Джульєтти існує, у моїй особі, і Ромео.

Проминула зима. Вибринувши із тополевої Полтавщини, вище зводиться над Києвом весняне сонце. Кияни, що взимку поспішали на Сирець по дрова, тепер цілими юрбами сунуть на Володимирську горку, до садів, до парків. Не відстаємо і ми від них з Джульєттою. Посідаємо десь на узбіччі Володимирської горки і видивляємося на скреслий від криги Дніпро, на Труханів острів, на Десну, що, мов онука до свого дідуся, тулиться до сивоусого Славути-Дніпра. Проте, щодо мене, то я найбільше видивлявся на Джульєтту. Дивився на неї — і не міг надивитися, милувався — і не міг намилуватися, був з нею цілі весняні вечори — і не набувся. Одне слово, я вже любив Джульєтту, як тільки міг і як тільки вмів. Не знаю, чи щиро, чи коньюнктурно, але й Джульєтта мене любила. Я схильний був думати, що вона, оця молода аристократка, любить мене щиро. Думки про нашу з нею любов по самі вінця виповняли моє серце. Де ж пак: мене, селюка, гречкосія, полюбила дівчина аристократичного роду. Та ще ж і дівчина! На виду — яблуневий цвіт, очі — блискотливі озерця, брови — гинкі шелюжини, волосся на голові — закрути та перекрути густого лісового горошку. До всього — розумна, вихована, делікатна. Але, разом з отакими думками

про Джульєтту, десь із глибини моєї душі подавало голос моє сумління. "А куди ж це ти, Романе, йдеш, куди завертаєш? Син селянина, злидар, що день-кріз-день вигукує: "Ми всіх катів зітрем на порох", а, бач, як пестиш та голубиш дочку одного з тих катів. Чи не соромно тобі? Чи не зрадник ти, бува, революції? Подумай но, поки ще не пізно, Романе." Однак, я знаходив на цей голос мого сумління потрібну відповідь. Чи ж Джульєтта винна в тому, що вона вийшла на аристократку? Їй-богу ж то, не винна! Он і Руссо — я навіть закликав собі на допомогу Руссо, щоб виправдати свій вчинок, — і Руссо повчає, що всі люди родяться рівними, а вже обставини життя роблять між ними поділ. Зрештою, я й надалі не відмовляюся стирати катів на порох, але Джульєтти я не тільки не вважаю за ката, а, навпаки, я люблю її, і коли хтось зважиться стати на нашій дорозі, того я власноручно зітру на порох. Я навіть став роздумувати над нашим з Джульєттою майбутнім. Треба нам якнайшвидше одружитися. Після я їх обох з бабунею відвезу на село до батьків. Нехай там живуть. А тим часом я закінчу університет. Може й лад кращий настане. Тоді всі зможемо жити там, де я матиму учительську посаду.

Якось, гуляючи в Миколаївському сквері, я й почав з Джульєттою про це розмову. Слово за словом, не криючись, виклав перед нею все те, що я думав про наші стосунки та про наше майбутнє.

— Воно, може б, і так, — відказала, помітно ніяковіючи Джульєтта, — якби не одне "але".

— А що то за „але"? — здивувався я. — То ж у ті часи, коли жили Шекспірові Ромео і Джульєтта, могло виникнути смертельне для "але". Їхні родини стояли в кривавій ворожнечі між собою. От через ту ворожнечу батьків і сталася страшна трагедія молодих люблених сердець. Наші ж з тобою, Джульєтто, родини не тільки не ворогують, а й не знають одна одної.

— Ти правду кажеш, Ромео. Але моя бабуня — я тобі про неї розповідала — має свої особисті погляди на стосунки людей. Вона ніколи не погодиться на наш шлюб.

— Е, твоя бабуня, мабуть, досі ще живе стародавніми забобонами. Вона повинна б уже знати, що світ, яким вона жила й дихала, тепер завалився. Старе вже не вернеться. Розумієш, Джульєтто?

— Я то розумію, але моя бабуня — стара людина. Ти її нічим не переконаєш. А на суперечки з бабунею я не піду. Вона мене вигодувала, виховала, вона для мене єдина в світі.

— Якщо так, то я сам піду до твоєї бабуні, поговорю з нею.

— Що ти? — злякано скрикнула Джульєтта. — Ні в якому разі!

— А то ж чому? — не переставав я провадити своє. — Чому, Джульєтто?

— Ну, поперше, ти її не переконаєш, а подруге — у моєї бабуні хворе серце. Як тільки ти їй скажеш щось накриво, вона може відразу вмерти.

— А я буду поводитися з нею якнайласкавіше, якнайделікатніше...

— Ні, ні, прошу тебе, Ромео, кинути про цю думку.

Ще нераз верталися ми з Джульєттою до цього питання. Я іноді дозволяв собі жарти. Вставав з лавки, на якій ми сиділи, і вирушав у напрямку Терещенківської вулиці. Іду, мовляв, до твоєї бабуні. Джульєтта не рухалася з місця. Але, озираючись, я бачив, з яким острахом слідкувала вона за мною очима — боялася, що б я й справді не пішов до її бабуні. За хвилину я вертався до неї.

— От і не пішов! — радісно казала Джульєтта, обдаровуючи мене вдячним поглядом своїх блискотливих очей. — І не підеш!

— Піду!

— Не підеш!

— Кажу тобі — піду!

І ось, одного квітневого дня, коли ми сиділи з Джульєттою в тому ж таки Миколаївському сквері, я сказав:

— Я таки вирішив, Джульєтто, піти до твоєї бабуні і поговорити з нею про наш з тобою шлюб.

— Можеш собі йти, — байдуже обізвалася на мої слова Джульєтта та й далі читала книжку, що тримала її в руках.

Однак я вирішив піти цього разу. Треба ж було, нарешті, розв'язати оте прокляте "бути — чи не бути". Звісно, я хвилювався. Як вона мене зустріне, ота стара аристократка? Що скаже? Я сам собі дав слово — буду з Джульєттиною бабунею якнайшляхетніше поводитися.

Приходжу на Терещенківську вулицю. Знайомий будинок. Знаю й двері, до яких я нераз проводив Джульєтту. На ґанок, відчинивши двері, вийшла стара пані. Висока, сива, з довговастим лицем. Підсліпувато мружить на сонце очі. Я враз дагадався — графиня! Але спроста звертатися до неї, як до графині Борецької, я вважав за незручне. Спинився коло ґанку, зробив приємне лице, ввічливо вклонився.

— Даруйте мені, добродійко, що я вас турбую. Чи міг би я бачити її ясновельможність графиню Борецьку?

— Графиню Борецьку? — вся насторожилась, дивиться на мене стара. — А навіщо вона вам? І хто ви такий будете?

— Я... моє ім'я й прізвище — Ромео...

— Ах, Ромео! — нагло перетнула мою мову графиня, а її довгасте обличчя, досі похмуре й непривітне, аж усе засяяло. — Ромео! Прошу до моєї господи...

Стара повела мене до свого покою, запросила сісти. Сама вона вмостилася у високому старовинному кріслі. На столику, що стояв обіч крісла,

(Прод. на стор. 17-й)

О. Веретенченко

ПІСНЯ

Чи я впізнаю береги
Дніпра-Дунаю
І кожну квітку довкруги
Чи я впізнаю?

Чи я впізнаю ті гаї,
Де повно птиці,
Міста зруйновані мої,
Церкви столиці...

Високе небо голубе,
Степи без краю,
І матір бідну, і себе —
Чи я впізнаю?!

Федір ОДРАЧ

НАД СТИРОМ

(Уривок з повісти "Щебетун")

Ще село спало, коли Василь вийшов з приходства. На плечах він мав брезентову торбу з харчами та рибальським приладдям; у руці ніс бамбукове довге вудлище; настрій мав погідний, у душі навіть відчув легку радість. Нарешті йде на лоно природи. "Природа вас вилікує", останньо казав йому отець Євтихій. "Невже я хворий морально? Невже злоба ближніх породила в моєму серці злобу?" Ішов між ланами поля Круглиці: вологе повітря, насичене запахом волошок, овіяло його. Він прямував у напрямі Повховицьких корчів, що були розмежовані низовинним пасовиськом від поля Круглиці.

Минувши лани жита, він вийшов на подовгасте пасовисько, за яким видно було в ранній імлі вільховий молодняк Повховицьких корчів. У Повховицьких корчах будилося вже життя. Уже десь на краю кущів посвистував соловей, уже десь над верховіттям чагарників перегукувалися пекачі, уже десь із-за кущів, з болота, линуло скигління чайки. Чагарниковою стежинкою Василь швидко обійшов село Повхове і опинився серед зарошеної болотяної рівнини. Ішов у ґумових довгохалявих чоботях вузенькою стежиною. Висока трава холодними росинками лизала йому руки, сягаючи іноді рамен.

Заграва зорі на сході дедалі побільшувалася, у траві, обабіч стежини, посвистували перепілки, тут же, здавалося під його ногами, рипів деркач. Пташинка-невидимка. Крику-рипіння без міри, але угледіти її не так легко.

Далі синів ліс. Під самим лісом, крутими зиґзаґами, двигає свої води у східньому напрямі Стир. Мірою того, як Василь наближався до ріки, щось його почало хвилювати. Невже й тут подих спогадів з дитячих років? Скільки років не був він тут і з якою ж силою все раптом відживає наново! Он, ліворуч від поля Копане, одинадцять років тому, збирав він на "грудочку" зі своєю мамою щавель. Він тоді зайчиком стрибав по траві і захекано кричав: "Мамо, мамо, онде який лопатястий!" Рвав повні жмені цього "лопатястого" і біг до мами, щоб похвалитися та покласти його в її торбину. Чи думав він тоді, що в майбутньому утратить свою маму на віки? У серці йому щось ніби залізним гаком зачепилося, устромилося крижаним лезом. Мама відійшла у вічність, але природа, здається, на цьому місці, немов би не змінилася. Трава тут, на цьому "грудочку", ніби така ж, як і одинадцять років тому. І краса і роса раннім ранком на траві та сама, і перепілки, і коники так само сюрчать, як колись. перед роками. Невже хід часу не зробив тут змін? Невже тут усе збереглося усвоїй первісній красі? Невже тільки там, довкола його рідного села, усе змінилося? Він зупинився поглядаючи перед себе. А з трави, ген, з-під крислатого дуба: тік-тірінь, тік-тірінь. Це свистилочка. Василь приклякнув на коліна і собі: тік-тірінь, тік-тірінь. Свистиличка, видимо, не впізнала в ньому людини, бо почала ще дужче посвистувати. "Може ти знаєш про тайну-таєн усього того, що нас оточує? Розповідай, крилате малятко, може мені дано буде тебе душею зрозуміти." Василь заплющив очі, серпанок надреального оповив його єство.

"Ти думаєш, мандрівниче, що тут ніщо не змінилося? — розповідала свистиличка. — Це тобі тільки так здається. Це омана, мандрівниче! Ось травинки на цьому грудочку вже не ті, що були колись. А там, пригадай, коло Круторогу — скільки було шовковиці! Сніжним килимом мережали вони цілу долину. Але вітри пушок їхнього цвіту розвіяли і тепер паношаться там дзвоники-медяники. Усе, все змінилося, мандрівниче. Невидима сила все, усе двигає вперед. І тебе ця сила теж двигає вперед, бо ти колись був тут дитиною, а тепер з тебе доросла людина, але далі ця сила доведе тебе до старості і потім ти умреш. Але по смерти ти далі будеш жити і ця сила буде тебе далі двигати кудись, кудись..."

Василь притакував головою і говорив скоріш до себе, ніж до свистилички: "Так, так, це правда, це правда". Підвівся на ноги і в задумі пішов далі. І ось, із зелені кущів верболозу виринула крута, сріблиста лінія Стиру. Ось він, красунь, вужоватою стрічкою тихенько двигається вперед між правобічним лісом та лівобічними широкими луками. Ось і вир, де вода тарелями крутиться на місці і де колись він з дідом Мацієм закидав вудки. Невже і тут невидима сила доконала змін? Василь утупив свій зір у берегову заглиблину і вона йому ввидилася немов би ширша від тієї, яку він знав одинадцять років тому. Поглянув праворуч. Там, над урвищем, були колись два кущі. Тепер росла там тільки трава. Василь зідхнув. А на протилежному боці ріки грайливо лились співи пташні. Бреніло, бреніло звідси: Тьох-тьох, фікфірр-тірр-тьру-тьру.

Від зеленої лісової стіни, понад річкою, війнуло на Василя свіжістю. Цей вітерець чомусь знов навіяв йому спогади про дитинство. Він хвилину стояв ніби статуя і зорив за пташинками, що перескакували з гілки на гілку потойбіч ріки, у прибережному кущі верболозу. Очі його пестили гладину води, що час од часу сколочувалась стрибками щук та плотиць. Він розмотав дві вудки і закинув їх у вир. Кружляюча вода відразу ж підхопила два поплавки і спіралями почала відносити далі від берега. Василь з великою увагою стежив за ними. У рибалок є особлива, всім спільна риса — терпеливо дивитися на поплавок вудки й чекати з надією, що десь у глибині, ось-ось учепиться за гачок якась велика риба. Коли таке станеться, рибалка із приспішеним биттям серця тягне до себе вудку і коли в руках відчує, що там, у воді щось тяжке метушиться, його одиноким бажанням — витягнути на берег здобич. Коли ж ця здобич зірветься з гачка і сплеснувши хвостом порине в воду, для рибалки — це гірке розчарування. Точнісінько таку ж нетерплячку відчув і Василь, коли тягнув на берег вели-

кого ляща. Він щойно заспокоївся тоді, коли лящ був уже на березі. Зелений його хвіст отчайдушно лопотів по траві, голова його роздулася, пащека широко розкрилася. Він тяжко дихав, повітря його мучило, давило. Василь нахилився над ним; йому майнуло, що цей лящ переживає в цю мить такі ж муки, що й людина, яка прокинеться в могилі від летаргічного сну. Він мерщій ухопив ляща і впустив його у воду, у тенету-сак.

"Дивний закон природи, — думав Василь, — щоб наситити шлунок, треба вирвати сотворінню життя. Рибу витягується з води, розпорується гострим кінчиком ножа її черево, чиститься і потім кладеться на сковороду. Свині в'яжеться ноги і встромлюється швайку в її серце; теляткові перерізується ножем горло, курці відрублюється голову і то все в ім'я ненажерливого людського шлунка!" Василь зідхнув. "Цікаво, чи думали так святі апостоли, коли витягали невода з Галілейського моря?"

На протилежному боці, у прибережному ситнику, залопотіли качачі крила. Василь нашорошився. Чи лопотіння качки справді було напроти нього, потойбіч річки? Не був це часом якийсь оманливий звук, яких тут скрізь можна почути? Ось, праворуч, ніби під самим берегом, щось захлюпотіло і раптом замовкло. Навіть морщинок на воді не залишилось. Тутешні рибалки звикли до таких загадкових явищ. Може це бути русалка чи водяник, чи просто нечиста сила. У таких випадках клали рукою на грудях хреста і заспокоювалися. Он, на закруті, де повис над водою туман, щось ніби втомлено зідхнуло. Он, угущавині лісу, потойбіч щось тоненько скрекоче. Не буде це часом пташинка-лікар — таємничий ремізь, якого не може побачити людське око? Аж напроти Василя, по тому боці річки, знов зринуло лопотіння качачих крил. Василь знову нашорошився. Лопотіння було голосніше, неоманливе. Якраз просто нього, потойбічний прибережний ситник почав злегка ворушитися. Василь відкинув вудку і сховався в траві. І: трру, трру, ква, ква... У ситнику радісно сплеснули по воді крила. І потім прорвався голосний крик качки. І ось із ситнику виринула сиза велика качка з дванадцятьма маленькими, ще жовтими каченятками. Розганяючи грудьми воду, сизокрила приспішено пливла на Василеве туркотіння, каченята, ніби манюнькі жовті кульки квапливо поспішали за своєю мамою. Аж раптом, цілком низько над водою зашугали крила шуліки. "Га, ось він, ще один ненажерливий шлунок!" — подумав Василь. Качка в цю ж мить тривожно крикнула і канула з каченятами в воду. Тільки подовгасті кружала залишились на воді. Василь з цікавістю приглядався по поверхні води. Може десь появляться? Але, качка з каченятами не виринула з води. Не інакше, як нуркуючи добралася вона до прибережного ситнику. Василь знов узяв у руки вудлище.

Ген, за віддаленим дубом, що розчепірився своєю крислатою короною посеред поля — виринув із-під обрію широкий вахляр червоного сяйва сходячого сонця. Роса на траві замиготіла діямантами. А десь вище в ріці, десь у лісі, чутне було якесь глухе гупання весла об борт човна. Може це теж слухова омана? Василь уважніше насторожує вуха. "Так, хтось рибалить", подумав Василь. Глухе гупання, здавалося, то наближувалося, то віддалялося. Аж потім воно і цілком замовкло. Василь закинув у вир вудку. Він щойно помітив, що жилка другої вудки була міцно натягнена в напрямі середини ріки. Василь мерщій ухопив за вудилище, яке перед тим устромив у берег. У глибині виру щось міцно рвонулось. Василь повільно підтягав до себе вудку. У воді, якась більша риба, пручалася, водила жилку то праворуч, то ліворуч. Василь далі повільно тягнув вудку до себе. "Ах, що за окунь!", — радісно подумав Василь. Він його підтягнув до самого берега і обіруч викинув з води на берегову траву. Коли вже окунь був у саку, Василь цілком виразно почув стук весла об човен. Хтось видимо, за закрутом, двигався з течією річки. Ще раз гупнуло весло, потім сплеснуло по воді і з-за потойбічного куща верболозу, що звисав над водою на річковому коліні, появився човен. Посередині човна, між бортами, стояла наставка,[1]) у кінці човна веслував якийсь дідок. Був він у солом'яному брилі, був у сивій свитці підперезаній червоною крайкою, на ногах мав ликові постоли. Права його рука була обмотана ганчіркою.

— Із сонцем та щастям вітаю вас, діду! — крикнув з берега Василь, упізнавши діда Кіндрата. Дідок увічливо махнув рукою і повернув човна до берега.

— Щасти й вам, Боже, добрий паничику, — прорік дід, прибиваючись до берега. — І ваш тато минулого тижня ловив тут рибу. І вудки, онде, які у вас. Чи вловили щось, паничику?

— Чому "паничику", діду?

— А чи не будете ви, вельможний, синком Біжеревицького пана Орди?

Василь зареготав.

— Ось що видумали! То ж я, діду, Зоні покійної син та Дем'яна, що у війну десь згинув на фронті.

— Ісусе Христе! — перехрестився дід. — А то не впізнав би тебе, небоже, навіть на страшному суді. І коли ж ти приїхав, голубчику? А вже всі й казали, що ти десь там у світі Божому згинув. А ти, бач, он ким повернувся! А матінки своєї, гей, та й не застав між живими. Ой, ой, був я на її похоронах, був. Та в труну убогу поклали та й закопали небогу. Ждала, ждала сина та й не дождалася.

Василь похилив голову. Дід далі говорив.

— На печі, небога, вмерла. У самоті, у горі, у муках, небога, заснула, Своїми стражданнями, своїм терпінням, людського препоганого серця не зворушила. Обходили люди хатину на краю села, боялися її, немов чуми. Холодної води в розпечені вуста нікому було вляти, звареної бульбинки нікому було піднести. Стогону, просиченого скаргами, ніхто не хотів чути. Самота чорними крилами повисла над хворим тілом. А смерть, гей-гей, ласкава. Приспала, небогу, а янгол Божий та своїми крилами на її лице та усмішку навіяв. Бо смерть, голубчику, убогих страдальників солодким сном усипляє, а самолюбним багатіям та голками в ребра коле, та вуста викривляє, та очі на лоба вивертає, а потім душу грішну та кігтями пронизує та й тягне в безодню. Вічний спокій,

благоденствіє небесне дай душі її, Господи! — щиро прорік дід хрестячись та зводячи очі в небо. Василь тихо плакав. Прості слова, насичені щирістю, зворушили його. Якась тужлива ніжність оповила його серце. Щось болюче й солодке раптом уселилося в його душу. А він ще недавно думав, що для ніжности не може бути місця в його серці. Так, та, яку любив, відійшла на віки, а люди породили в його серці тільки ненависть. "Люди! — здрігнувся він, — брехуни, грошолюби! Платив, платив і за що? Хвиля люті наглою холоднечою, увірвалася в його душу. "Де ж ніжність, де ж тужлива ніжність? Чому злоба, чому?" — борсався Василь міняючись на обличчі.

— А вже й мені пора вибиратися в цю путь далеку, — вів спокійно дід. — Жоден мій ровесник не остався в околиці на світі Божому. Усі пішли в землицю святу. Тільки я ще живу, ой, ой, та живу на цьому пустків'ї, та все з Богом крізь лугові квіти, між птахами-соловейками розмовляю. А старі кості в суставах потріскують, а кров у старих жилах як сукровиця, а вмирати не хочеться. Та і як умирати, як же мені покинути річку-матінку, цей ліс, ці пташеньки, що он як Бога милостивого хвалять. Чи чуєш, голубчику?

— Чую, чую, діду. Чарівними тонами співає ліс.

Дід прив'язав човна до куща і виліз на берег.

— А ти, Василику, та почастував би діда тютюном. Чи куриш ти, голубчику?

— Курю, діду, курю. Та тільки ж біда — тютюну не маю. Мабуть тютюн до люльки потрібуєте?

— Та до люльки, голубчику. Махорка мені вийшла, що хоч ольховий лист кури.

— Ну, з ольховим листям треба почекати, діду. Я маю цигарки.

Дід затягнувся пахучим димом і зідхнув.

— Панські папіросики, голубчику. Димок медком лоскоче в старому горлі. Видно, до багатих ти людей приноровився. А матінка твоя, ох, та в злиднях померла.

Василь похилив присоромлене чоло. "Цей Божий старець говорить правду!", з болем подумав він. Приїхав паничем у село і яка користь селу з цього? Учився і вивчився, а потім працював і ощаджував. Хотів блискавкою влетіти в село, осліпити щастям свою матінку. А час приспішив сумну розв'язку, без його участи.

— Не побивайся, голубчику, така воля Божа. Те, що сталося з Його волі, залишім небу.

Вони деякий час мовчали, не маючи сміливости заговорити один до одного. Нарешті Василь обізвався.

— З рукою, бачу, у вас не гаразд, діду.

— Не гаразд, голубчику. Щупак зубатий покалічив мене сьогодні назорі. Ще перед світанком я пропхався на озерце, що то за Золотокрутим коліном, у Конющині, та все між капелюшінням мумолу[2]) наставкою шукаю рибу, та все бовтом підбиваю. Аж щось раптом як рвоне наставку, як метнеться та під гиляру.[3]) Мало мене з гиляри не вивернуло. Га, думаю, упіймався соколик, та тільки ж чи тенето наставки витримає. А я, голуб-
себе наставку, та все примовляю: "Поможи мені
чику, та не втратив пантелику, та все смичу до
Господи, поможи мені витягнути". І дивлюся, а в тенеті та катюга зубатий, десь із сажень завдовшки. А я наставку та вже й з води витягнув, а щупак поліном та й геп мені під ноги. І тут як сплесне хвостом, як підстрибне, то й диви, ось-ось за борт мені виплигне. А я хоч і старий, та Бог милостивий ще не відняв від мене жвавости рибальської. Отак ницька падаю на катюгу та все руками карку шукаю. Бо то, голубчику, щоб рибу приборкати, треба їй в'язи скрутити. Риба, голубчику, як і людина. У потилиці тільки трісне — і амінь. Тож я, голубчику, ніби в науку, за гріхи важкі, та замість рукою за карк — у пащеку зубату потрапив. Тільки хрусь — аж зорі замиготіли в очах. Ой, та й гострі ж ці зуби, голубчику!

— Не втік вам?

— Не втік, голубчику. Потилицю скрутив, як Бог приказав. Рибі треба карк крутити, щоб не мучилася на поверхні. Іди, поглянь. У кінці гиляри, на плешнику[4]) лежить.

Щука була на дивовижу велика. Спину її ледве долонею можна було обхопити; пащека в неї була широко відкрита з якої виставали два ряди білих гострих зубів. Близько черепа мала вона поморщену луску. "Дід майстерно скрутив їй карк, уміє "приборкувати", весело подумав Василь.

— А онде, у Круторозі, де нема дна, та соми живуть з волів завбільшки, — вів дід. — Тримаються вони глибини, тільки ночами місячними вивертаються над водою. Вони не люблять мандрувати, не те, що щупаки. Пащеками великими орудують. Побачить такий якусь рибину, підкрадається до неї, пащеку роззявить і втягне до свого шлунка-безодні.

— Я чув дещо ще в дитинстві про Круторіг. Мені дід Мацій розповідав.

— Поганий там вир, голубчику. Лихе там від непам'ятних часів задомовилося, Давида Пуримового втягнуло та погубило.

— Давида Пуримового? — пригадував Василь і не міг пригадати.

— Це давно було, голубчику, коли я був ще парубком. Колись тобі розкажу.

Він спинився своїм зором на Василевих чоботях.

— От мені б такі чоботи, — зідхнув дід. — Не доробився за вісімдесять п'ять років, голубчику.

— Будете мати такі чоботи, діду! — похопився Василь і замовк. Гірко зідхнув. Ще один безглуздий видаток. Але слова в кишеню не заховаєш. Вони вже ясним промінням омаяли поморщене дідове обличчя.

— Та я й не знаю, як тобі подякувати за твоє добре серце, голубчику. Видно, Бог милостивий нагородив тебе за вбоге дитинство. А онде, мене пінські купці обманюють, мало платять за рибу, голубчику.

— Ще в цьому тижні привезу вам з Пінська такі довгохаляві чоботи, діду, — твердо прорік Василь, примирившись зі своїми видатками. Серце, мабуть, завжди буде йому диктувати; твереза калькуляція, сливе, ніколи не зрушить його вдачі.

Вони згодом, обидва, сіли в човен і попливли проти течії, ген туди, аж за Золотокруте коліно, де була на крутому березі дідова будка з очерету.

"Невже отець Євтихій правду казав, що природа дасть мені спокій?" — думав Василь, блукаючи зором по потойбічній прибережній гущавині лісу.

---

1) Наставка — конусоподібний рибальський прилад. 2) Муміл — водяна лілея. 3) Гиляра — човен. 4) Плешник — рід лепехи з йодовим запахом.

Л. СМІЛЯНСЬКИЙ

ЗОЛОТІ ВОРОТА

(Продовження з ч. 52-го)

VI. Вогні

Мар'яна — у винищувальному загоні Кіровського району. Вона одягнена як боєць: зелена гімнастьорка з портупеєю й зелена спідниця. Вона носить невеличкий браунінг, вчиться стріляти з автомата і кидати ручні гранати. Я — в штабі оборони Києва. Ми бачимося далеко не кожного дня. Я не пізнаю дружини. З часу, коли вона в сльозах виряджала Лесика до якихось родичів на Урал, вона змінилася.

У винищувальному батальйоні відмовилась від усякої суто жіночої роботи, одержала зброю. Хоче бути рядовим бійцем. Вона трохи схудла від недосипання, засмалилася на вітрі, а головне, від її звички захоплююче сміятися не лишилося й сліду.

Одного дня я побачив її на вулиці Карла Маркса... Вони складали барикаду. Звідки в неї ця сила і вміння?

Часто у штабі кличуть до телефону. Трохи співучий голос Мар'яни я впізнаю відразу. Вона питає, чи не заїздив я додому і чи немає листа від Лесика. Вона чекає звістки про Лесика. Ще кілька запитань, ліричне "ну, цілую" — і кладе трубку. Я почуваю, що люблю її, як і тоді, дванадцять років тому.

Німці за вузьким і неглибоким Ірпенем. Але з півдня вони під Китаєвом і Голосіївським лісом. Майже щодня чути артилерійський двобій. На вулицях барикади, сила міліції, винищувальні батальйони. Друга лінія оборони готова прийняти на себе удар.

У Пролетарському саду, де раніш ми слухали вечорами Бетховена, Чайковського, Лисенка, тепер з веранди, завжди о пів на сьому, спостерігаємо нальоти фашистської авіяції на район дніпровських мостів. Ми дивимося на марні спроби фашистів прорватися крізь наш загороджувальний вогонь. Мости залишаються цілі!

Вночі з високих дахів можна бачити вогневе кільце наших батерей, що відгонять хижаків.

Темними вулицями машина поволі проїздить крізь систему барикад. Я хочу бачити Мар'яну. Цього вечора стало чомусь сумно, і я сам не зміг подолати свого почуття.

Спиняю машину біля великого будинку на Печерську. Тут казарма одного з загонів Кіровського батальйону. Вартові перевіряють перепустку.

Прошу чергового викликати мені дружину. Ми сідаємо в авто, їдемо.

Я веду машину вниз, на бульвар Шевченка, Брест-Литовське шосе. Перед кожною барикадою спиняємось. Я показую перепустку. Потім обережно веду машину в проїзд барикади між двома світляними точками в зафарбованих ліхтарях, даю швидкість і — далі.

— Ти втомилася?

— Зовсім ні...

— Бувають ночі, коли ти не спиш і години...

Канонада дужчає.

Коло заводу "Більшовик" величезна барикада. Вона складена з металевого брухту. За нею розкидані залізні протитанкові павуки.

— Обережно, — попереджає мене Мар'яна.

Нарешті ми за містом. Застави винищувальних батальйонів раз-у-раз вимагають перепустку. Гарматна стрільба ближчає.

Я вдихаю на повні груди польове повітря. Машина трохи підіймається на невелике підвищення, і раптом ми бачимо поперед себе вдалині кільце метушливого блимаючого вогню — це стріляють наші батареї.

Я спиняю машину трохи осторонь шляху, щоб поступитись колонам військових ваговозів, які з гуркотом мчать повз нас. Сідаємо на обочині дороги на траву і кілька хвилин мовчки стежимо за вогнем батарей.

Мар'яна питає:

— Чи не можна під'їхати до самих батарей?

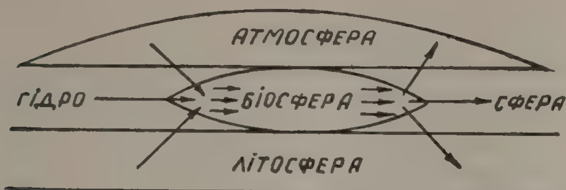
Я не дивуюся її бажанню. Я приглядаюсь до неї останні дні і помічаю в ній стільки змін, що вже й уся вона здається мені зовсім іншою. Голос її зробився тихий, спокійний, але це тільки в розмові. Я чув її виступ в одному винищувальному загоні. Звідки брала вона сили для свого гніву? Я знаю — до загонів вступило багато жінок.

Я вдивлявся в її розшаріле обличчя, в її блискучі від запалу очі, в енергійний поривчастий жест. Я побачив перед собою людину, покликану для діл сміливих і небезпечних.

Мар'янко, Мар'янко! Моя дзвінка, надхненна подруго!...

Вона обіймає руками коліна і мовчки вглядається у вогні батарей. Ми говоримо мало. Ніяки-

мільярдів років тому (за останніми даними 4,5 міліярдів років). Життя на землі також появилося в певні геологічні епохи, і поступово розвивалося від нижчих форм до вищих, сучасних. Припускають, що перші форми життя виникли у воді, а після того розповсюдились по всій землі і в повітрі. Напевне відомо, що тепер життя відбувається як синтеза "трьох царств природи" атмосфери, гідросфери, і літосфери, себто, повітря, води і землі. Схематично так уявляють собі життя як єдність цих трьох сфер.

Отже життя, чи живий організм, як носій його, є одна з складових частин землі. Життя вбирає в себе неорганічну мертву природу, з неї творить живу, і навпаки, мертва неорганічна природа вбирає в себе живу матерію. "Із землі взято і в землю вертається", як сказано в Св. Письмі. Що це так, про це свідчить елементарний хемічний склад живої матерії всіх трьох сфер. Ми не подаємо цього факту докладно, бо це, здається, загально відомо, що в тілі людини немає жодного елементарного складника, якого не було б у землі, воді і в повітрі. Проте, організм кожної живої істоти, є все таки своєрідним навіть з хемічного боку, як що будемо його під цим оглядом досліджувати. Тому для нас важливіше виявити різницю, а не тотожність. Отже, щодо хемічного складу, а спеціяльно щодо кількісних і якісних співвідношень, особливо органічних сполук, то найперше треба відмітити, що біосфера характеризується наявністю головним чином п'ятьох елементів O, C, H, N та S, а тому ці елементи слушно названі — органогени. Особливе місце серед них займає вуглець — C. Його валентність і влатсивість створювати різні сполуки у зв'язку з властивістю насичувати вільні спорідненості з якими завгодно іншими атомами та радикалами. У природі, власне кажучи, є ще тільки один елемент, що нагадує вуглець, це сіліцій — Si, він дає подібні сполуки, але ми не знаємо живих істот, де б замість вуглецю стояв сіліцій.

З вуглецю, та інших органогенів і створюються в організмі молекулі, яких у неживій природі і при звичайних обставинах не зустрічаємо.

У літосфері, гідросфері та атмосфері ми знаходимо або прості молекулі елементів, або більш-менш складні солетворні сполуки, але в біосфері, ми маємо невідомі для неживої природи білки, товщі та вуглеводи.

Наприклад, тіло ссавців складається з: води 60%, білка 19%, товщу 17%, вуглеводів 1%, попелу або солей 3%.

Ці складники в свою чергу творять численні органічні сполуки, хоч в істоті речей самі складаються з елементарних неорганічних елементів. Отже, тіло всякої живої істоти є надзвичайно складне сполучення органічних речовин: протеїнів, протеїдів, товщів, ліпоїдів, вуглеводів та інших — та з мінеральних речовин: хлоридів, фосфатів, карбонатів, нітратів, сульфатів тощо. Проте, це не звичайна суміш, а жива система, де складові частини пов'язані почасти силами хемічної споріднености, почасти фізико-хемічно, а найбільше невідомими для нас силами, які ми визначаємо як "специфічні життєві сили".

Найважливішою і загадковою для життя сполукою є білок, тому ми спеціяльно зупинимося трохи докладніше над ним.

Про ролю білка в життєвих процесах

Білок, що входить до протоплазми, по свойому значенню, стоїть на першому місці. Ми не знаємо ні одного організма, ні рослинного, ні тваринного, у тому числі й людського, у якому не було б білка, тому цілком слушно існує твердження, що не можна відокремити життя від білка. Щоправда, не визначено досі, які саме властивості білка спричиняють його особливу ролю в житті, не визначено справжньої хемічної будови білка, навіть невідомо, чи всі організми можуть їх синтезувати, чи лише деякі, а інші мусять приймати їх у готовому вигляді з їжою. Як бачимо, невідоме найсуттєвіше з природи білка, проте важливість і значення його для життя безсумнівне. Напевне відомо, що білок потрібний для будови власного тіла, особливо для організмів, що ростуть, для витворення різних продуктів, як молоко, різні ферменти, екскрети різних залоз, у тому числі інкрети органів внутрішньої секреції тощо. Відомо, що хоч білок і являє собою досить стійку сполуку, він легко вступає в різноманітні реакції. З біологічної сторони, головне значення має не лише хемічна властивість, а й фізична, бо завдяки їй білок являє собою незмінний субстрат життєвих процесів, гетерогенне середовище, яке надзвичайно легко змінює свою реакцію та наснагу, а також творить у залежності від сукупности різних обставин, то синтетичні, то гідролітичні реакції, себто, то синтез різних органічних сполук (в тому числі і білкових), то їх аналізу, розщеплення. Для більшого підкреслення значення білка для життя, треба ще сказати, що білок має різноманітні відміни, хемічні та фізичні властивості. Одні з них відзначаються справді дивовижною динамічністю, великою хемічною активністю та мінливістю, а інші навпаки — дуже стійкі й мало активні. Хоч білки і нерівноцінні в організмі, але генетично вони між собою пов'язані в кожному організмі, або в групі споріднених організмів. Натомість, однакові білки за хемічним складом чи фізичними властивостями різняться між собою біологічними властивостями, у кожного вида і навіть раси тварин і рослин.

Варто взяти до уваги, що на землі існує 324.105 видів тварин і 273.000 видів рослин, тобто 597.105 видів живих істот, що різняться між собою не лише морфологічно і фізіологічно, а й якостями білка.

Спеціяльними біологічними реакціями (аглютинації, преципітації, гемолізи тощо) незаперечно доводять, що кожна з цих живих істот характеризується і своїм хемічним складом і своїми біологічними властивостями. Отже, на землі існує не менше як 600.000 хемічно-специфічних протоплазм, чи "видових клітин" за термінологією Гертвіга. Кожний з цих видів має один або кілька білків, що їх нема ні в яких інших видів, крім тих, що перебувають з даним видом у близькій спорідненості.

Як відомо, кожний вид живих істот, в собі складається з величезного, а здебільшого просто незчисленного числа індивідумів, що так само відрізняються один від одного своїм хемічним складом, отже, в біосфері, ми маємо таке саме число своєрідних систем, хемічно-специфічних протоплазм, скільки окремих інди-

відумів. Носіями цієї хемічної індивідуальности є тільки білкові речовини. Цікаво ще відмітити, що кожний білок складається з амінокислот, або часточок, що при розпаді білка уже не мають властивостей не лише живої речовини, а й навіть властивостей білка. Нам досконало відомо, що існує не менше 20 амінокислот, з яких складаються всі білкові речовини. Якщо взяти всі можливі сполуки цих амінокислот, всі їх комбінації, то в природі може існувати різних білкових відмін (ізомерів) 2432902008176640000. Молекулярна вага білкової речовини, що складається з 20 амінокислот буде всього 2386, а ми знаємо білки з молекулярною вагою 14000, отже, вони мають в собі мало не 100 амінокислот, а це дає число ізомерів $1{\cdot}27{\cdot}17^{130}$, обто, число з 131 цифри. Щоб уявити собі це число, досить згадати що довжина Чумацького Шляху визначається в $A^{o} = 10^{32}$. Не дивлячись на все тут сказане про важливість білка для життя, ми не можемо погодитися з твердженням матеріялістів, що "життя — форма існування білка". Білок, то є біохемічна сполука, хоч і тісно пов'язана з життям, але не є ще саме життя і навіть не є його носієм у повному розумінні цього слова. Сучасна біохемія як наука, не може ще визначити не лише, що є життя, а й навіть не може визначити основних різниць між живим і неживим, між живою речовиною, живим білком, і неживим, між живим тілом і його трупом, у якому припинилося життя кілька годин тому.

Протоплазма, як носій життя, це не лише морфологічна структура, чи сполучення тих чи інших хемічних речовин, а й своєрідний носій життя, це комплекс різноманітних органічних і неорганічних речовин, морфологічної архітектури і ще складнішої досі невідомої життєвої сили.

Про структуру чи будову життя

Життя в нашому розумінні, неодмінно пов'язане з певною організацією, певною структурою живої матерії. Що ж з себе уявляє ця структура? Відомо, що на вигляд, або як кажуть мікроскопічно, живі істоти мають надзвичайно різноманітні, інколи навіть чудернацькі або загадкові форми, хоч в основному всі живі істоти побудовані за одним генеральним пляном. Кожна істота має щонайменше органи, які приймають поживні продукти, перетравлюють їх і виділюють рештки, і органи для розмноження. Отже, зовнішня форма не має істотнього значіння для виявлення життя, а скорше для пристосування до умов зовнішнього оточення, для виконання певних функцій. В основі мікроскопічної будови всякого організму є мікроскопічна будова, себто така, що її можна виявити лише за допомогою мікроскопа. Вона також назагал має одноманітну будову окремих клітин, складається з окремих органів, внутріклітинних і міжклітинних витворів. До них належить оболонка, ядро, ядерце, центрозоми, вакуолі, хонтріозоми, тощо. Всі ці структурні форми є в протоплазмі. Протоплазма виповнює також всі міжклітинні простори. Але за цією мікроскопічною структурою, безперечно лежить ще тонша, ще загальніша структура — ультрамікроскопічна. Своєрідні колоїдальні споруди-міцелії, що входять як інтегральна частина до складу всіх гістологічних елементів. Донедавна ще майже нічого не знали про ультрамікроскопічну будову живої матерії, і лише, з винайденням електронного міскроскопа, вдалося заглянути ще в одну таємницю життя, розглянути ультрамікроскопічну будову клітини і міжклітинних речовин. Виявилося, що вся жива матерія складається з специфічних міцелій, які так само мають свої характерні особливості. Виявили, як ці міцелії групуються і як з них і в якому порядку творяться мікроскопічні форми, а відтак мікроскопічні органи, системи і нарешті організм як ціле.

Виявилося також, що як макроскопічні і мікроскопічні, так і ультрамікроскопічні ознаки живої речовини спадкові.

Само собою зрозуміло, що структура живої матерії не закінчується на ультрамікроскопічній будові, що міцелії в свою чергу побудовані з комплексів молекуль, а ці в свою чергу з окремих молекуль, а уже молекулі з атомів, а як ми вже згадували, що й атом не є конечною матеріяльною одиницею живої матерії, бо й він має в свойому складі ще дрібніші часточки. Очевидно, що внутріатомова енергія і є одним з рушіїв життя, але не єдиним, бо й рух у мертвій матерії залежить від тих самих внутріатомових сил. Нам відомо, від яких структур починається специфічне життя. Дехто з фізіологів твердить, що від молекуль, бо молекулярними зв'язками можна пояснити малозрозумілу властивість багатьох органічних речовин, як наприклад фіксувати більше кристалоїдних молекуль, ніж це можливо за гіпотезою атомових зв'язків, а також можливість сполучення колоїдів із молекулями неелектролітів як з вуглеводами, анестетиками, гліциридами, ліцитинами тощо.

Український фізіолог Нагорний каже, що: "величезну ролю повинні відогравати молекулярні сили, що такі векторіяльні властивості проявляють себе починаючи від молекулярних процесів і кінчаються мікроскопічними структурами. Про природу цих сил, поки що нічого невідомо, можливо, що це є сили електричні". Інші фізіологи твердять, що специфіка життя має свій початок ще від нижчих структур, в атомах і атомовій енергії. Ми також такої думки, що життя починається від найнижчих атомових структур, їх енергії і від позаматеріяльної життєвої сили.

Для нас важливо знати, що життя залежить не від будови живої матерії, а від її роботи, функції. Не від хемічної структури, а від живої системи. Всяка жива істота є щось ціле, що знаходиться в просторі і часі, є біологічною та історичною категоріями.

Про деякі особливості живих систем як цілого

Усяка система храктеризується негомогенністю (окремі сполуки, що входять у склад організму ніколи не змішуються між собою, якщо того не потребує життя), певною спрямованістю і розподілом речовин. З тих пов'язана і локалізація потенційної енергії.

Головні ознаки живої матерії, всупереч неживій, ті, що хемічні сили в живих клітинах не можна не тільки відтворити, а й навіть порівняти з хемічними силами в неограничній природі, а тим більше в ляборaторних умовах. Вони відрізняються тим, що мають певні виразні в просторі напрямні. Американський фізіолог Чайлд, застосовуючи різні отруйні речовини в певних концентраціях, показав, що клітини різних відділів тіла дорослої тварини й ембріона, мають різну активність щодо сприймання отрут і щоактивніші клітини, то сприятливіші до отрут і швидше гинуть, і навпаки. Виявилося, що ці активні клітини в більшості тварин розподіляються відповідно до осей тіла. Чайлд дав назву цьому явищу — "вісні ґрадієнти". Наявність цих ґрадієнтів спричиняє неоднаковий розподіл регенератив-

них потенцій у дорослого організма а від того і спрямованість заживлювання, загоювання, чи заростання тканин після їх ушкодження, полярність, неоднакову подразливість, різну інтенсивність обміну речовин у різних ділянках тіла організма. Ґрадієнти блискуче доказують, що організм не є сукупністю частин, а щось більше, — що це є єдина система. Разючою ознакою життєвого явища є не так наявність тих чи інших специфічних речовин, чи якоїсь форми, структури живої істоти, а властивість зберегти цей специфічний хемізм і специфічну структуру, не зважаючи на те, що увесь час відбувається обмін речовин та енергії. Невпинно руйнуючись, невпинно вбираючи в себе нові сполуки з оточення, організм загалом залишається той самий і передає всі свої ознаки нащадкам, чи то буде одноклітинний організм, чи рослина, чи тварина, чи людина. Завжди жива істота залишається сама собою, хоч щохвилини перестає нею бути. Своєрідність живого організма в тому, що він не тільки поповнюється кількісно, а й якісно, тому і зберігається його структура, хемізм і навіть біопсихологічні властивості. (Далі буде)

ПАПУАСИ ТАНЦЮВАЛИ ГОПАКА

Під час перебування королеви Єлисавети в Австралії, до зустрічі також готувалися на Новій Ґвінеї та навколишніх островах. Але королева з якихось причин не приїхала на ці далекі острови. Проте скрізь там

Папуаска в трав'яній спідниці

кожна місцевість готувала свою програму до зустрічі з королевою. В основному це зводилося до танців.

Коло самої Нової Ґвінеї на острові Самарай також готувалися до цього дня. Як уповноважена австралійської місії, танці з папуаськими дівчатами готувала дружина лікаря пані С. Сірко. Сорок дівчат, одягнених лише у трав'яні спідниці, вийшли на майдан. За королеву правила біла дівчина, що сиділа посеред майдану на спеціяльному троні з вінком на голові і в трав'яній спідниці. І на здивування багатьох гостей, сорок напівголих гнучких темношкірих папуасок надзвичайно майстерно протанцювали український гопак, далі буковинський танок молдованеску, потім чеську польку і нарешті свій ритуальний папуаський танок.

Танцюючи навколо трону, де сиділа "королева", кожна дівчина клала до її ніг пучечок квітів. Не тільки танцюючі, а й навколишні папуаси, особливо молодь, були захоплені танцями і самою королевою. Їм здавалося, що то справжня королева на троні. Один молодий папуас із глядачів, що теж танцював цього вечора, не витримав. Він теж хотів щось подарувати королеві. Але що? Хіба ляп-ляп (шмат кольорової тканини, що висить на поясі і править за одяг)? І він, його звали Само, вмить скидає свій ляп-ляп і, хоч лишився в дуже порваних коротких штанцях, він поклав перед королевою і свій подарунок. Це порушувало передбачений плян, і директорка місії відразу сказала йому тихенько:

— Само, іди геть, бо все зіпсуєш нам.

Але Само виправдувався: — "Пані, та я не псую, я ж мушу теж дати щось королеві!"

Так, дякуючи пані С. Сірко, навіть далекі чорношкірі папуаси (хоч дуже добрі і лагідні люди) танцювали нашого славного гопака та інших танців.

Д. Чуб

ДЖАН БОЙД У РОЛІ ЕНКАВЕДИСТА

Один з керівних українських комуністів у Канаді, Іван Бойчук, що перехрестився на Джана Бойда (фото його дивись у "Нових Днях" ч. 41 за червень 1953 р. на стор. 27) пройшов блискучу школу енкаведиста. Нема в цьому великої новини, щоправда, але я переконався в тому, як кажуть, на фактах.

У час концерту радянських артистів у Торонті, я вирішив побачити Єлисавету Чавдар, яка була єдиною українкою в групі радянських артистів. З цією метою я й пішов на концерт у Месей Гол. В антракті я пішов за куліси. Та на дверях стояв швейцар, який нікого не впускав. Коло його крутилися "прогресивні вожді" й "вождихи", які час од часу брали когось за руку і вели за куліси. Робили цю ласку, звичайно, лише тим, кого знали й були певні, що вони артистів не зведуть з "прогресивного" шляху на "націоналістичні манівці". Я стояв у гурті й чекав. Раптом відкрились двері і "вийшов сам" Джан Бойд. Я підходжу до нього й заявляю: "Пане Бойчук, я хотів би розмовляти з пані Чавдар". Він кинув на мене пронизливий погляд і запитав: "А ви хто такий?" "Байдуже, хто я. Людина, українець, як ви чуєте з мови, хіба цього мало для такої простої речі?" "Ну, коли байдуже, то ні!" Я виймаю з кишені документи й кажу: "Коли на перешкоді стоїть тільки те, що ви не знаєте, хто я такий, то прошу: я редактор журналу "Нові Дні"... Прогресивний бос скривився. "Бачите, ми нікого не пускаємо, бо є така ухвала." "Але ви ж говорите неправду, бо своїх ви пускаєте. Невже ви не довіряєте навіть народнім артистам СРСР?" Ще більше скривився Джан і, нічого не сказавши, зник за дверима, щоб уникнути неприємної для нього розмови.

По концерті я підійшов до виходу зі сцени. Стояло там пару десятків осіб. Вийшла якась комуністка і повела за руку відомого торонтонтського балетмайстра Волкова, який, скільки я знаю, комуністом не є. Отже, до московської балерини пускають, а до української співачки ні, росіянці довіряють, а українці ні! Чекаю. Виходить Волков і заявляє: "Они уже уехали!" Люди розходяться. Вийшов і я. Але побачив, що коло бокового виходу стоять п'ять поліцаїв і кілька авт. В тім

числі одне велике. Отже, Волков сказав неправду, або йому сказали неправду, бо чого ж поліції вартують під Месей Гол? Чекаю. Раптом відкриваються двері і майже бігом вискакують артисти й біжать до авта. Кажу без перебільшення — просто біжать. Першою вискочила Чавдар і, не оглядаючись, ускочила в авто. Для людини, яка знає підрадянські умови, ясно, що їм дана сувора інструкція, як саме виходити, як сідати. Нема сумніву, що Чавдар берегли особливо й тому їй було наказано скочити першою в авто, щоб не дати змоги комусь обізватися до неї. Але я спокійно обходжу авто, стукаю у вікно й обзиваюсь до неї, користаючи з того, що авто ще не рушило. Є. Чавдар зраділо відгукується і пробує відкрити вікно, але марні спроби: вікно не відкривається! І про цю деталь подбав Джан Бойд! Відбувається розмова крізь вікно...

Очевидно, що цю розмову завважили, бо, як мені розказували, на другому концерті в Торонті до Є. Чавдар підійшов один українець (не "прогресивний", звичайно!) і коли сказав їй, що він захоплений її співом, то вона дуже хоробро... втікла від нього!

Росіяни почувають себе в Канаді, як дома; не можуть вислати належної охорони до артистів, то енкаведистську службу з успіхом виконують канадійські Джани Бойди. За свою вірну службу Москві Джан Бойд удостоївся великої чести: він полетів у Москву й Київ, де буде представляти канадійських "українців" на святі "воз'єднання". Але служба окупантові ніколи безкарно не проходила. Джани Бойди ще заплатять по рахунку українського народу. В тому нема сумніву. Все має свій кінець і прийде кінець і російській окупації України. А тоді доведеться платити. Ще й з відсотками.

Концерт був дуже добрий, але розрахований виключно на політичний "бизнес". У залі сиділа винятково темна комуністична маса, яка не тільки не розуміла більшости творів, а просто не вміє поводитись у залі. Найслабшою точкою програми був балет (С. Головкіна). Найбільший успіх мала Єлизавета Чавдар — справді велика артистка — і піяніст П. Сєрєбряков. Є. Чавдар виступала двічі: у першому відділі по-українському за Україну, а в другому — по-російському, за меншого московського "братіка" — російського вокаліста в групі не було.

На другому концерті я не був — шкода було часу. Запитаю лиш темну масу канадійських комуністів: коли в СРСР так добре і всі там такі віддані патріоти, то чому ваші вожді так оберігають артистів? Чому ви не подумаєте над тим і вірите вашим Джанам Бойдам?..

П. Волиняк

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вельмишановний Пане Фіала!

Читав я Вашого листа в останньому числі "Н. Д." до п. Полтави. Лист, що й казати, дуже добрий. Ви по-філісофськи-мистецькому відповіли на потягнення п. Полтави. Я прочитав цього листа з приємністю. Проте, не можу втриматися, щоб не зробити декілька зауважень з приводу його форми, тобто мови. Власне, не мови Вашого листа в цілому, бо вона добра. У Вас стиль добрий, але недобре вражають недогляди лексичні та деякі фразеологіні звороти, що відходять від останніх норм нашої української літературної мови.

Почну з лексики. 1. Зразу прикро впадає в око, у 5-му рядку, слово "Одноразово". Може бути "одноразове побачення", "одноразовий бій", чи взагалі те, що відбулося один раз. А коли якесь явище чи бажання відбувається в тому самому часі, рівнобіжно, то на це маємо слово "одночасно". 2. Далі у Вас є: "в прямій залежності", точно згідне з рос. "в прямой зависимости". І наші математики прийняли термін "простий", відкинувши слово "прямий". А тут зовсім не те. Тут маємо залежність, що зразу, безпосередньо з чогось випливає, тим то мало б бути "у безпосередній залежності". 3. Слово "сконати" далебі більше піходить до безсловесних тварин, аніж до розумної тварини — людини. Ліпше — "померти", чи вже, коли хочете, може для мовного колориту, дружнього гумору, то ліпше "дуба дати", бо це ж таки народний вислів, уживаний до людини, і саме в дружньо-гумористичному дусі. 4. Слово "всякий" своїм змістом дорівнює слову "кожний", а коли зміст має елемент різнородности, то маємо слово "всілякий", і тому в Вашому разі ліпше було б "радо дає в с і л я к і "мудрі" поради". 5. Прийменник чи приросток "при" не підходить до ступнів порівняння, тим більше, що широко відома форма "щонайменше", а не "принайменше". 6. Тепер перемогла форма "отже", а рівнобіжна "одже" відпала зовсім.

Тепер трохи про фразеологічні вислови та взагалі про морфологічні явища. 1. "У спосіб", чи як у четвертому абзаці — "в який спосіб" — це польське "в тен спосуб". Колись, напровесні нашого мовного ренесансу, чи справедливіше, перед ним, через Галичину й до нас, на наддніпрянщину, залетіла була ця форма, але пізніше вона цілком відпала й її замінила форма орудного відмінку "способом", чи "таким чином", а саме в четвертому абзаці Вашого листа було б добре: "...та яким чином?" 2. Часточка "же, ж", має двоїсте значення, але в третьому реченні Вашого листа "ж" має значення дальшого слова "самого", тим то вона зовсім зайва. Отже, за нормами укр. літературної мови це третє речення мало б, на мою думку, виглядати так: Одночасно дозвольте відповісти Вас способом, на мою думку, найдоцільнішим: на сторінках того самого місячника". Розуміється, не виключені й інші конструкції цього речення, але вони відходили б від Вашої й належали б тільки до стилю мови. 3. Українська мова не любить дієприкметників дійсного способу, і тому "вичерпуючу" — недобре. І для чого її в даному разі вживати, коли маємо свій прикметник "вичерпний". 4. У п'ятому абзаці "яка різниця" чи не нагадує Вам "какая разница"? Тут потрібний свій, укр. стиль; на гірший кінець, хоч би: "чи не однаково, чому я пишу? 5. Незрозуміле в шостому абзаці: "потоптанії життя". Чи тут "життя" вжито в множині?, а воно її не має, чи взагалі тут якась незрозуміла помилка. 6. Заведено, що слово "вважати" керує підлеглими йому словами через прийменник "за", тим то в кінці передостаннього абзацу мало б бути: "До речі" (треба окремо, а не разом), "дехто з нас, композиторів, зовсім не вважає оперу за щось надзвичайно важливе". 7. Трохи передніше в цьому абзаці "отруї творчости". Слово "отруя" — витвір еміґраційної мови; воно непотрібне бо маємо старе й добре: "отрута".

Є кілька помилок, але, гадаю, не від Вас залежних, а швидше від складача в друкарні: 1. "Зацитували" замість "Запитували", 2. "Человек — это звут гордо?" замість "Человек — это звучит гордо". 3. "І щоб Ви думали?" замість "І що б Ви думали?"

Зато приємно вражає вислів: "— ви навік її раб", бо інший, я певен, написав би: "— ви навік є її рабом". Ох, яка це наша мовна біда — оце "є" та ще й з орудним відмінком!

Роблю ці зауваження дружньо, зразу ж того самого дня, як одержав останнє число "Н. Д.", бо Ваш лист дуже добрий, а оці надогляди непотрібно псують його форму.

Взагалі треба сказати, що мова нашої еміґраційної преси лежить хвора на хронічну хворобу, що дається вилікувати тільки впродовж довгого часу. Я маю чи-

мало призбираного симптомного матеріялу щодо цього, але не маю надії, щоб цей матеріял міг колинебудь, у наших умовах, побачити світ у зібраній формі, тим то вирішив отак окремими зауваженнями подавати норми нашої мови, винесені в моїй пам'яті зі стін нашої дорогої, але нещасної своєю пізнішою долею після двадцятих років, Всеукраїнської Академії Наук у Києві.

З правдивою пошаною

К. Туркало

МАЧУХА

Нижче подаємо переклад листа, що прийшов до редакції з далекої країни. Зберігаємо інкоґніто автора, бо він того бажає.

Зачеплена в листі проблема безперечно актуальна. В теперішні неспокійні часи десятки тисяч дітей залишаються сиротами. Держави й добродійні товариства перебирають на себе обов'язок рятувати їх від голодної смерти та шукати їм нових батьків. Але не самим хлібом живе людина. В ній існує душа, яка теж прагне спокою й задоволення. Душа сироти й душа мачухи. Напевно не одну жінку, що виховує чужу дитину, турбує те саме, що й авторку листа. Тому що література важливий чинник у формуванні моралі людських відносин, звертаємося саме до будівничих людських душ — письменників: може скажете слово?

Редакція

12-го травня 1954.

Прочитавши в журналі "Нові Дні" ч. 49 (за лютий 1954 р.) "Казку про золоту яблуню" Карліса Скальбе в перекладі Ольги С., подумала: прожила я 66 років і ні разу не зустріла казки про добру мачуху (хіба може у Желіховської?).

В уявленні малят, та й дорослих людей, мачуха — це відьма. Скупчення зла й нечистот в одному місці — це мачуха.

Про що ж думають ті письменники, що залякують безпомічних дітей, у яких Бог забрав маму? На кого мала дитина може опертися? Де шукати захисту, ласки, смачної й поживної їжі? Хто ранком вирядить до школи, хто потурбується про форму, заплете коси, хто поможе вивчити уроки, виклопоче допомогу чи зменшення плати за навчання, чи навіть стипендію? Хто добиватиметься гарячих сніданків у школі (та ще безкоштовних!) або поїздок на відпочинок до моря? Батько? Так, так. А хто ж тоді зароблятиме хліб насущний? Його, батька, і дома рідко побачиш. Та й що може зробити сам батько без помішниці-жінки, одухотвореної величчю Господніх заповідей? Хто береже родинне вогнище? — Мачуха.

Пане, Ви не ображайтеся, що Вам доводиться вислухувати вистраждане й виношене протягом двадцяти років. Хотілося б прочитати казку іншого змісту, ближчу до сучасности. Скільки сиріт є в наш час! Де вони мають шукати захисту-потіхи?

Вибачайте за дерзання...

ЗУСТРІЧ МИСТЦІВ КАНАДИ І США ТОРОНТО 3, 4 і 5 ЛИПНЯ Ц. Р.

1. Комітет Мистців Першої Зустрічі, у відповідь на численні листи, подає цим до відома, що проголошуючи Зустріч Українських Мистців Америки й Канади з Громадянством, він мав на меті зібрати на ній не виключно мистців у вузькому значенні цього слова, але усіх, хто діє й працює в ділянці української культури, отже, мистців пера, кисти й рильця, співу й музики, танцю і сцени, літературознавців, науковців, публіцистів, журналістів, видавців, диригентів і педагогів мистецьких ділянок, — словом, усіх, що творять спільно, одним великим зусиллям українську культуру на цьому континенті. Очевидно, Комітет Мистців, не зважаючи на всі свої зусилля, не міг дістати адрес усіх згаданих осіб і просить тих, хто не дістав окремого листа, вважати цей комунікат офіційним запрошенням до участи в зустрічі та надіслати своє зголошення, на яке вишлеться кожному вичерпна інформація. Усіх, хто дістав листа від Комітету, просимо відповісти на нього. Крім цього, пошта звернула нам багато листів з причини невірної або зміненої адреси.

2. До сьогодні заповіли свій приїзд такі наші мистці, письменники, журналісти, артисти сцени, музики й діячі української культури взагалі (подаємо в такому порядку, у якому надходили листи):

ЕВРОПА: Євген Деслав, Ніцца, Франція,

США: М. Анастазієвський, Ст. Поль, І. Білогруд, Чікаго, А. Батюк, Скрентон, М. Бутович, Ріджфілд, Ю. Буряківець, Трентон, В. Дубина, Чікаго, проф. О. Неприцький-Грановський, Ст. Поль, проф. Р. Смаль Стоцький, Мілвокі, Св. Гординський, Верона, Л. Івченко, Нью Йорк, Іван Кедрин, Нью-Йорк, Марія Сокіл, Томс Ривер, д-р А. Рудницький, Томс Ривер, Роман Рудницький, Томс Ривер, А. Коломиєць, Чікаго, О. Лисяк, Філядельфія, Остап Тарнавський, Філядельфія, С. Мілянський, Нью Гейвен, Віра Мілянська, Нью Гейвен, П. Мегик, Філядельфія, д-р І. Розгін, Детройт, Євгенія Розгін, Детройт, Яр Славутич, Філядельфія, Іванна Савицька, Філядельфія, О. Веретенченко, Детройт, Оксана Вікул, Міннеаполіс, Д. Гуменна, Нью-Йорк, Оксана Буревій, Нью-Йорк, І. Лаврівська, Боффало, В. Барагура, Нью-Йорк, Олесь Бабій, Чікаго, М. Бажанський, Детройт, І. Керницький, Нью-Йорк, І. Манило, Філядельфія, д-р Г. Скегар, Лос Анджелос, В. Безкоровайний, Боффало, С. Литвиненко, Нью-Йорк, М. Струтинська, Філядельфія, Ю. Лаврівський, Бофало, М. М. Шрамченко, Вашінгтон, П. Андрусів, Філядельфія, М. Степаненко, Нью-Йорк, Степан Рожок, Філядельфія, Оля Дмитрів, Нью Джерзі, Т. Душенко, Буфало, О. Зозуля, Детройт, Є. Мозгова, М. Мінський, Нью-Йорк, Г. Китастий, Детройт.

КАНАДА: Ю. Фіяла, Монтреаль, І. Кейван, Едмонтон, М. Левицький, Вінніпеґ, М. Петрівський, Оттава, д-р С. Жмуркевич, Оттава, М. Самовидець, Гамільтон, В. Кримський, Вайтмавт, Манітоба, М. Шарик, Ст. Кетеринс.

Чергові повідомлення напливають. Комітет просить усіх мистців надіслати свої відповіді на вислані їм запрошення.

3. Перша Зустріч Українських Мистців Америки й Канади проводиться в тіснім порозумінні з усіма Літературно-Мистецькими Клюбами Америки. У Місцевостях, де немає ні ЛМК ні інших мистецьких організацій, стараємось створити свої представництва й туди просимо звертатися в справі інформацій. Для пригадки подаємо адреси:

Об'єднання Українських Мистців Америки:
149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
866 N 7th St., Philadelphia, Pa., USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
12001 Lumpkin St., Detroit 12, Mich., USA.

А. Хомяк:
145 Erie St., Hamilton, Ont., Canada.

М. Шарик:
9 Geneva St., St. Catharines, Ont., Canada.

"Базар":
800 William St., Buffalo, NY., USA.

Б. Пожарнюк:
CVHC Rainbow Bridge, Niagara Falls, NY., USA,

Українських Громадян Америки й Канади просимо вже тепер надсилати свої зголошення до участи в цій небуденній імпрезі. За інформаціями просимо писати:

Літературно-Мистецький Клюб:
512 Queen St. W., Toronto, Ont. Canada.
Phone: EM. 3-1720

"КОБЗАР" ВІРМЕНСЬКОЮ МОВОЮ

Державне видавництво Вірменії випустило вірменською мовою барвисто оформлений збірник віршів великого українського поета Тараса Шевченка — "Кобзар". До книги ввійшли твори поета — "Катерина", "Гайдамаки", "Сон" та багато інших. Переклад їх здійснений вірменським поетом Г. Сар'яном.

На ознаменування 300-річчя возз'єднення України з Росією державне видавництво республіки випустить також збірник віршів українських поетів "Українська ліра" і роман Н. Рибака "Переяславська Рада".

("Літ. Газета")

КАНАДІЙСЬКА ВВІЧЛИВІСТЬ

ВІД ДОБИ ЄЛИСАВЕТИ І-ї, КОЛИ ГАЛЯНТНИЙ МОРЯК І МАНДРІВНИК СЕР ВАЛТЕР РАЛЕЙ ПІДСТЕЛИВ СВОЮ НАКИДКУ, ЩОБ КОРОЛЕВА ПЕРЕЙШЛА БОЛОТО, ЖІНКИ ВИМАГАЮТЬ ВВІЧЛИВОСТИ ВІД СВОЇХ ЧОЛОВІКІВ.

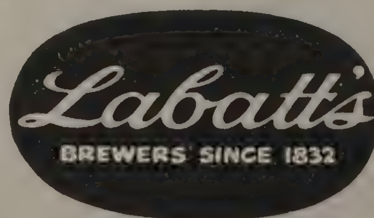
ТЕПЕР ЧОЛОВІКИ НАКИДОК НЕ НОСЯТЬ, І БУЛО Б ДИВАЦТВОМ РОБИТИ ПОДІБНІ ВИЯВИ ЧЕМНОСТИ СВОЇМ ЖІНКАМ І ЛЮБКАМ... АЛЕ Й ТЕПЕР ІСНУЮТЬ ЗАЛИШКИ ДАВНЬОЇ ЧЕМНОСТИ.

ДОБРЕ ВИХОВАНИЙ ЧОЛОВІК ПРОПОНУЄ ЖІНЦІ КРІСЛО НА ОБІДІ, В ТЕАТРАЛЬНІЙ ЗАЛІ І В АВТІ, ПОМАГАЄ ЇЙ СКИНУТИ І ОДЯГТИ ПАЛЬТО.

ЦЕ ВВАЖАЄТЬСЯ ЗВИЧАЙНОЮ ВВІЧЛИВІСТЮ І ХОЧ ЖІНКИ СЬОГОДНІ НЕЗАЛЕЖНІШІ ЗА ЖІНОК СТАРИХ ЧАСІВ, АЛЕ ВОНИ Й ДОСІ ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ ВИЯВАМИ ДАВНЬОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ЧЕМНОСТИ.

ВВІЧЛИВІСТЬ МУСИТЬ БУТИ В ХАТІ, ЯК І ПРИЛЮДНО. ВВІЧЛИВІСТЬ МАЄ БУТИ НАШОЮ ВЛАСТИВІСТЮ СУПРОТИ ВСІХ. ВВІЧЛИВІСТЬ МАЄ БУТИ ЗАКОНОМ ЖИТТЯ.

Місце, заплачене фірмою

Джон Лабат Лімітед

З НОВИХ ВИДАНЬ

Р. М. Рільке, Г. фон Гофмансталь, М. Давтендай, ВИБІР ПОЕЗІЙ, переклади М. Ореста, стор. 96, Авґсбурґ (Німеччина), 1953. Видано коштом "любителів мистецького слова", як зазначено в кінці книжки.

Володимир Кримський, ЕТАП, новелі, стор. 142, обкладинка роботи Б. Крюкова, видавництво М. Денисюка, Буенос Айрес, 1954.

Павло Маценко, ЯКИМЕНКО ФЕДІР СТЕПАНОВИЧ, стор. 20, видання "Культура і освіта", Вінніпеґ, 1954.

Іван Стоцький, ПОТОЛОЧЕНІ ХЛІБА, нариси й оповідання, обкладинка Б. Спесивого, стор. 64, видавництво "Вільна Думка", Сидней, Австралія, 1954.

Вол. Лопушинський, ПЕРЕМОГА, повість з визвольної війни, ч. І, стор. 136, обкладинка (двокольорова) М. Левицького, видання КПУК (видавець Ів. Тиктор), Вінніпеґ, 1954.

Д. Донцов, РІК 1918, КИЇВ, стор. 128, обкладинка Н. Геркен-Русової, видавництво "Гомін України", Торонто, Канада, 1954.

Ця книжка — щоденник нашого визначного публіциста, саме ім'я якого мусить викликати зацікавлення книжкою. На наше здивування (живемо таки в другій половині 20 століття!) на обкладинці є така позначка: "Мову і правопис автора залишено згідно з його бажанням". Не знаємо, хто був автором цього невторопного речення, але така примітка частину читачів мусить здивувати, а частину й відштовхнути від книжки. Бо часи, коли в мові й правописі панував принцип "сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю" таки давно минули. І кому потрібна така "самовистачальна" оригінальність? Разить також і помилка в заголовку — "рік 1918..." Рік написано з малої літери.

В. І. Гришко, УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ, стор. 108, наклад 2000, видавництво "Молода Україна", Торонто-Нью-Йорк, 1954.

Автор поставив за тему підняти залізну заслону і дати читачеві змогу заглянути в Україну сьогоднішнього дня, спонукавши читача визначити своє ставлення до цієї сучасної України. Книжка має розділи: І. Обличчям до України сьогодні (Вступні завваги); II. Україна сьогодні (Нові моменти сьогоднішньої української дійсности); III. Україна сьогодні і ми (Головні висновки з фактів сьогоднішньої української дійсности для політичної діяльности нашої еміґрації); IV. Ще раз Україна сьогодні і ми (Сьогоднішні репресовані українці в СССР і вчорашні репресовані — на еміґрації).

Рекомендуємо цю книжку нашим читачам — вона сьогодні єдина більша праця на цю важливу тему. Ціна книжки — 75 центів, замовляти:

MOLODA UKRAINA,
191 Lippincott Str., Toronto, Ont., Canada.

СВЯТЕ ПИСЬМО, старий заповіт, Книга Товит, переклав із грецької мови о. д-р Вол. Дзьоба, стор. 24, двокольорова обкладинка — ??? (таємниця видавця), наклад — 5000, видавництво "Добра Книжка", Торонто, Канада.

Олена Кисілевська, ЛИСТИ ЗНАД ЧОРНОГО МОРЯ (до сина), стор. 177, обкладинка В. Дядинюка, видання — ???, друкарня "Джерело", Коломия, 1939. Книга ілюстрована. Здається, це літографічне друге видання, але про це в книзі нічого не сказано.

І. Наддністровий, ТИХЕ ПОДІЛЛЯ, поезії, стор. 54, видання — ??? (мабуть авторове), Нью-Йорк, 1954.

Вибачте, п. Наддністровий, але мусимо таки сказати, що Вашої книжки рекомендувати читачам не можемо, бо вона є зразком неписьменности (не лише літературної, а й мовної). Видрукувати щось з неї "хоч би тому, що Ви теж українець" не можемо. "Не всім дано всеє знати", отже, не всім треба й можна писати вірші. От, напр., редактор "Нових Днів" теж українець, а віршів не пише. І Україна від того нічого не втрачає, а ще й виграє, бо заощаджуються українські гроші на видання нікому непотрібних віршів.

"Мета", орган української національно-державницької думки, ч. 1-3 (5-7), січень-березень, 1954, Мюнхен.

"Голос Спасителя", релігійний місячник, ч. 5, травень 1954, видання оо. Редемптористів, Йорктон, Саск., Канада.

"Самостійна Україна", ч. 1-2, січень-лютий, 1954, Чікаґо, США.

"Віра й культура", ч. 7, травень, 1954, Вінніпеґ.

І. Якимов-Метан, ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ (На чужій стороні, Діти України, Сліпці), стор. 138, видання сестер: Надії, Віри, та Євгенії Волинець-Швець, Шанхай, 1953.

"Вільна Україна", журнал української визвольної думки, видання Української вільної громади, збірник ч. І, 1954, стор. 64, Детройт, США.

Інж. А. Качор, ОЛЬГА БАЧИНСЬКА (нарис її життя та громадсько-кооперативної праці), стор. 32, видання "Братства Маслозоюзників", 1954, Вінніпеґ, Канада.

Ярослав Б. Рудницький, УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В КАНАДІ, друге поширене видання, стор. 46, видання УВАН, серія: Літопис УВАН, ч. 12, Вінніпеґ, 1954.

П. Ковалів, УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЇЇ СТАНОВИЩЕ СЕРЕД ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ, стор. 46, видання УВАН, Славістика ч. 20, наклад т-ва Рідна Школа ім. М. Шашкевича, Вінніпеґ, 1954.

о. Орест Купранець, ЧСВВ, ТОПОНОМАСТИКА ҐВАНІНУСА З 1611 р., стор. 32, видання УВАН, Ономастика, ч. 8, Вінніпеґ — Мондер, Канада, 1954.

"Готуйсь", журнал пластового новацтва, ч. 2 (5), травень, 1954, стор. 16, Нью-Йорк, США.

"Молоде Життя", журнал пластового юнацтва, ч. 2 (113), травень, 1954, стор. 8, Нью-Йорк, США.

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНЦІВ У ТОРОНТІ

У травні ц. р. в Києві та в Москві радянський уряд поробив підсумки імперської маскаради з нагоди роковини Переяслава.

Московсько-більшовицький режим намагається упокорити душу українського народу, накинути нації "всеобіймаючий вплив культури великого російського народу".

У відповідь на пляни ворожих сил, Комітет Українців Канади, при співпраці ЛВУ та всіх інших організацій, проголошує 27. червня ц. р. ДНЕМ ГОТОВОСТИ всіх Українців Канади ЗАХИЩАТИ ПРАВА УКРАЇНИ І ЇЇ НАРОДУ НА НЕЗАЛЕЖНЕ ЖИТТЯ.

Діловий Комітет по влаштуванні дня "За незалежність України" просить і закликає українські центри, громади, культурно-мистецькі, громадські, політичні, ветеранські, молодечі, жіночі та всі інші товариства і організації до маніфестації під гаслом "ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ" 27. червня ц. р. в Торонті.

З діловий Комітет:

Д. Штокало, І. Вараниця, О. Ковбель, д-р П. Охітва, В. Верига, Ст. Бігун, Я. Козловський, В. Крушельницький, О. Матла, В. Поронюк, І. Сандул.

"ПИСЬМЕННИКИ УКРАЇНИ"

У зв'язку з святкуванням 300-річчя возз'єднання України з Росією, Якутське книжкове видавництво підготувало спеціяльний ювілейний збірник творів українських письменників "Украина суруйааччылара" ("Письменники України"). У збірці вміщено 116 творів 29 письменників, серед них твори клясиків української літератури Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, П. Грабовського, Панаса Мирного і твори українських радянських письменників О. Корнійчука, Н. Рибака, М. Бажана, Івана Ле, М. Рильського, С. Скляренка, П. Тичини, П. Панча, Я. Галана, С. Олійника, А. Малишка, Ю. Смолича, В. Сосюри, Ю. Яновського, Л. Первомайського, Н. Забіли, О. Гончара, П. Воронька, В. Собка, М. Нагнибіди, Л. Дмитерка, Л. Забашти, О. Підсухи, П. Дорошка. ("Літ. Газета")

"ПИСЬМЕННИКИ ГРУЗІЇ ПРО РАДЯНСЬКУ УКРАЇНУ"

300-річчя возз'єднання України з Росією відзначають як велике свято всі народи СРСР. Нещодавно в Тбілісі вийшла книга "Письменники Грузії про Радянську Україну". В ній зібрано твори грузинських літераторів про Україну, про братній український народ. В редагуванні взяли участь відомі грузинські письменники І. Абашідзе, К. Каладзе, Н. Мірцхулава та ін. Оформив її художник Гриноля. Обсяг збірника понад 600 сторінок. ("Літ. Газета").

МУЗЕЙ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

24 квітня 1949 року відбулося урочисте відкриття Київського державного музею Т. Г. Шевченка.

За п'ять років музей відвідало близько півмільйона осіб.

П'ять років тому в музеї налічувалося близько трьох

тисяч експонатів, серед них — рукописи великого Кобзаря, його оригінальні картини, а також полотна Брюлова, Крамського, Рєпіна.

Тепер музей поповнився рядом нових експонатів. Привертають увагу картина лауреата Сталінської премії художника Г. Меліхова "Т. Шевченко і художник І. Сошенко у майстерні К. Брюлова", картина С. Кравченка "Повстання селян на Україні", талановиті малюнки народного художника І Їжакевича, скульптури О. Олійника та М. Вронського "Т. Шевченко", І. Гончара "Молодий Тарас" та ін.

Музей придбав цікавий рукопис поеми Т. Шевченка "Кавказ", написаний латинським шрифтом з помітками польською мовою. Цей список поеми зроблений політичним засланцем А. Красовським.

Великий інтерес становлять фотокопії ряду оригінальних малюнків Т. Г. Шевченка, які зберігаються в Ленінградському Ермітажі, Пушкінському будинку, Московському історичному музеї.

Колектив працівників музею проводить велику популяризаторську та наукову роботу. За п'ять років прочитано близько восьми тисяч лекцій на теми з шевченкознавства.

Тісний зв'язок підтримує Київський державний музей Т. Шевченка з меморіяльними музеями поета. У колишньому форті Ново-Петровськ (нині форт Шевченка), де поет був у засланні, тепер відкрито пам'ятник Т. Шевченкові і музей. Експозицію для нього підготували наукові працівники Київського музею.

Тепер працівники Київського музею Т. Г. Шевченка обладнали в Переяслав-Хмельницькому історичному музеї кімнату з експонатами, присвяченими життю і творчості великого Кобзаря.

М. Яровий, "Літ. Газета".

ДОКУМЕНТИ УРО СПОРУДЖЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА БОГДАНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Інститут історії Академії наук СРСР готує до друку черговий випуск "Доповідей і повідомлень", присвячений 300-річчю воззєднання України з Росією. Серед різних матеріялів випуску буде вперше опубліковано ряд невідомих раніше документів з фонду комітету, по спорудженню пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві.

Серед документів — уривок із звернення комітету до населення з закликом жертвувати гроші на спорудження пам'ятника, бо царський уряд коштів на це не відпускав. Численні підписні листи свідчать про те, як гаряче відгукнулися на цей заклик маси українського народу. Публікується, наприклад, повідомлення з Скульського загону прикордонної варти про те, що солдати цього загону, "діти славного Дніпра і України", шлють свою "малу лепту — чотири карбованці". П'ять карбованців сріблом зібрали селяни Стодулецької волості, Подольської губернії, 29 карбованців — жителі міста Тюмені, сто копійок — учні Старо-Миропільського сільського училища Новоград-Волинського повіту.

Цікаве листування скульптора академіка М. Мікешина, автора проєкту пам'ятника, з комітетом. З нього яскраво видно вороже ставлення царського уряду і його чиновників до ідеї увічнення пам'яти Богдана Хмельницького. М. Мікешин пише, що його майстерню без попередження виселяли з приміщення. Збереглось і повідомлення міністра внутрішніх справ про те, що міністерство фінансів відмовилося відпустити мідь на відливку пам'ятника.

Встановленню пам'ятника в центрі Києва намагався перешкодити і обер-прокурор "святейшего" синоду Побєдоносцев. Від імені київського духовенства він звернувся до міністра внутрішніх справ, вимагаючи "скорейшей приостановки сих неуместных работ".

Збереглися і матеріяли про торжество відкриття пам'ятника з участю великої кількості народу. ("Літ. Газета").

ПАМ'ЯТІ М. СТАРИЦЬКОГО

Культурні заклади республіки широко відзначають п'ятидесятиріччя з дня смерті видатного українського драматурга, прозаїка й поета Михайла Петровича Старицького.

27 квітня Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка разом з Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук Української РСР провели об'єднане засідання вчених рад, присвячене М. Старицькому. На засіданні було прочитано кілька доповідей, серед них: "Драматургія Старицького і російська революційна демократія" Й. Куриленка, "Літературні зв'язки Старицького з зарубіжним слов'янством" Б. Галащука.

Про театр М. Старицького розповість кандидат мистецтвознавства Й. Йосипенко. Поезії Старицького буде присвячена доповідь М. Дяченка.

Цими днями в Київському будинку вчених відбудеться вечір, присвячений пам'яті письменника. Артисти Київського обласного театру покажуть сцени з драми "Талан", студенти Київської консерваторії виконають вокальні твори на слова М. Старицького.

Київський театр музичної комедії готує виставу М. Старицького "За двома зайцями".

На сценах багатьох обласних театрів України поновлюються постановки п'єс М. Старицького. ("Літ. Газета").

ПОМЕР В. Д. МАНЗІЙ

Як повідомляє радянська преса, 22 квітня 1954 року після короткочасної тяжкої хвороби помер режисер Київського державного академічного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка, народний артист Української РСР Володимир Данилович Манзій.

В. Д. Манзій народився в 1884 році. Після закінчення в 1903 році Київського музичного училища, Володимир Данилович починає працювати в оперовому товаристві солістом-співаком. З 1925 року В. Д. Манзій працює режисером в оперових театрах України. З 1928 року В. Д. Манзій працює режисером і протягом ряду років головним режисером в Київському театрі опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

За багато років своєї творчої діяльности В. Д. Манзій здійснив велику кількість постановок як клясичного репертуару, так і опер радянських композиторів.

В. Д. Манзій здійснив на сценах оперових театрів України постановки українських клясичних опер "Наталка Полтавка" та "Запорожець за Дунаєм". Великий досвід і знання українського фольклору дали можливість В. Д. Манзієві створити життєраідсні й реалістичні вистави.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ЗУАДКОМІТЕТУ

З нагоди десятиріччя діяльности Злученого Українського Американського Допомогового Комітету, Екзекутива ЗУАДКомітету, бажаючи причинитися до збагачення української літератури вартісними творами, що закріпили б у письменницькій формі сучасне українське лихоліття, з яким пов'язані повстання і праця ЗУАДК, проголошу

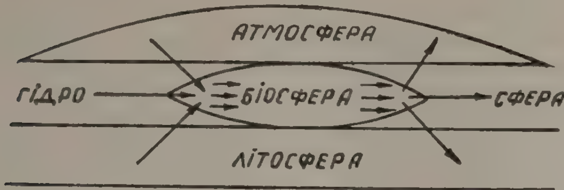
КОНКУРС

на оригінальний сценічний твір (драму, комедію, сценічне видовище, музичний водевіль, чи інші літературні твори для театральної вистави).

Тема твору: проблематика української еміграції в найширшому розумінні, цебто включно з подіями, що були причиною еміграції з рідного краю, життя на вигнанні й поселення у вільному світі.

Головним критерієм при оцінці творів, надісланих

мільярдів років тому (за останніми даними 4,5 міліярдів років). Життя на землі також появилося в певні геологічні епохи, і поступово розвивалося від нижчих форм до вищих, сучасних. Припускають, що перші форми життя виникли у воді, а після того розповсюдились по всій землі і в повітрі. Напевне відомо, що тепер життя відбувається як синтеза "трьох царств природи" атмосфери, гідросфери, і літосфери, себто, повітря, води і землі. Схематично так уявляють собі життя як єдність цих трьох сфер.

Отже життя, чи живий організм, як носій його, є одна з складових частин землі. Життя вбирає в себе неорганічну мертву природу, з неї творить живу, і навпаки, мертва неорганічна природа вбирає в себе живу матерію. "Із землі взято і в землю вертається", як сказано в Св. Письмі. Що це так, про це свідчить елементарний хемічний склад живої матерії всіх трьох сфер. Ми не подаємо цього факту докладно, бо це, здається, загально відомо, що в тілі людини немає жодного елементарного складника, якого не було б у землі, воді і в повітрі. Проте, організм кожної живої істоти, є все таки своєрідним навіть з хемічного боку, як що будемо його під цим оглядом досліджувати. Тому для нас важливіше виявити різницю, а не тотожність. Отже, щодо хемічного складу, а спеціяльно щодо кількісних і якісних співвідношень, особливо органічних сполук, то найперше треба відмітити, що біосфера характеризується наявністю головним чином п'ятьох елементів O, C, H, N та S, а тому ці елементи слушно названі — органогени. Особливе місце серед них займає вуглець — C. Його валентність і влатсивість створювати різні сполуки у зв'язку з властивістю насичувати вільні спорідненості з якими завгодно іншими атомами та радикалами. У природі, власне кажучи, є ще тільки один елемент, що нагадує вуглець, це сіліцій — Si, він дає подібні сполуки, але ми не знаємо живих істот, де б замість вуглецю стояв сіліцій.

З вуглецю, та інших органогенів і створюються в організмі молекулі, яких у неживій природі і при звичайних обставинах не зустрічаємо.

У літосфері, гідросфері та атмосфері ми знаходимо або прості молекулі елементів, або більш-менш складні солетворні сполуки, але в біосфері, ми маємо невідомі для неживої природи білки, товщі та вуглеводи.

Наприклад, тіло ссавців складається з: води 60%, білка 19%, товщу 17%, вуглеводів 1%, попелу або солей 3%.

Ці складники в свою чергу творять численні органічні сполуки, хоч в істоті речей самі складаються з елементарних неорганічних елементів. Отже, тіло всякої живої істоти є надзвичайно складне сполучення органічних речовин: протеїнів, протеїдів, товщів, ліпоїдів, вуглеводів та інших — та з мінеральних речовин: хлоридів, фосфатів, карбонатів, нітратів, сульфатів тощо. Проте, це не звичайна суміш, а жива система, де складові частини пов'язані почасти силами хемічної споріднености, почасти фізико-хемічно, а найбільше невідомими для нас силами, які ми визначаємо як "специфічні життєві сили".

Найважливішою і загадковою для життя сполукою є білок, тому ми спеціяльно зупинимося трохи докладніше над ним.

Про ролю білка в життєвих процесах

Білок, що входить до протоплазми, по свойому значенню, стоїть на першому місці. Ми не знаємо ні одного організма, ні рослинного, ні тваринного, у тому числі й людського, у якому не було б білка, тому цілком слушно існує твердження, що не можна відокремити життя від білка. Щоправда, не визначено досі, які саме властивості білка спричиняють його особливу ролю в житті, не визначено справжньої хемічної будови білка, навіть невідомо, чи всі організми можуть їх синтезувати, чи лише деякі, а інші мусять приймати їх у готовому вигляді з їжою. Як бачимо, невідоме найсуттєвіше з природи білка, проте важливість і значення його для життя безсумнівне. Напевне відомо, що білок потрібний для будови власного тіла, особливо для організмів, що ростуть, для витворення різних продуктів, як молоко, різні ферменти, екскрети різних залоз, у тому числі інкрети органів внутрішньої секреції тощо. Відомо, що хоч білок і являє собою досить стійку сполуку, він легко вступає в різноманітні реакції. З біологічної сторони, головне значення має не лише хемічна властивість, а й фізична, бо завдяки їй білок являє собою незмінний субстрат життєвих процесів, гетерогенне середовище, яке надзвичайно легко змінює свою реакцію та наснагу, а також творить у залежності від сукупности різних обставин, то синтетичні, то гідролітичні реакції, себто, то синтез різних органічних сполук (в тому числі і білкових), то їх аналізу, розщеплення. Для більшого підкреслення значення білка для життя, треба ще сказати, що білок має різноманітні відміни, хемічні та фізичні властивості. Одні з них відзначаються справді дивовижною динамічністю, великою хемічною активністю та мінливістю, а інші навпаки — дуже стійкі й мало активні. Хоч білки і нерівноцінні в організмі, але генетично вони між собою пов'язані в кожному організмі, або в групі споріднених організмів. Натомість, однакові білки за хемічним складом чи фізичними властивостями різняться між собою біологічними властивостями, у кожного вида і навіть раси тварин і рослин.

Варто взяти до уваги, що на землі існує 324.105 видів тварин і 273.000 видів рослин, тобто 597.105 видів живих істот, що різняться між собою не лише морфологічно і фізіологічно, а й якостями білка.

Спеціяльними біологічними реакціями (аглютинації, преципітації, гемолізи тощо) незаперечно доводять, що кожна з цих живих істот характеризується і своїм хемічним складом і своїми біологічними властивостями. Отже, на землі існує не менше як 600.000 хемічно-специфічних протоплазм, чи "видових клітин" за термінологією Гертвіга. Кожний з цих видів має один або кілька білків, що їх нема ні в яких інших видів, крім тих, що перебувають з даним видом у близькій спорідненості.

Як відомо, кожний вид живих істот, в собі складається з величезного, а здебільшого просто незчисленного числа індивідумів, що так само відрізняються один від одного своїм хемічним складом, отже, в біосфері, ми маємо таке саме число своєрідних систем, хемічно-специфічних протоплазм, скільки окремих інди-

відумів. Носіями цієї хемічної індивідуальности є тільки білкові речовини. Цікаво ще відмітити, що кожний білок складається з амінокислот, або часточок, що при розпаді білка уже не мають властивостей не лише живої речовини, а й навіть властивостей білка. Нам досконало відомо, що існує не менше 20 амінокислот, з яких складаються всі білкові речовини. Якщо взяти всі можливі сполуки цих амінокислот, всі їх комбінації, то в природі може існувати різних білкових відмін (ізомерів) 2432902008176640000. Молекулярна вага білкової речовини, що складається з 20 амінокислот буде всього 2386, а ми знаємо білки з молекулярною вагою 14000, отже, вони мають в собі мало не 100 амінокислот, а це дає число ізомерів $1{\cdot}27{\cdot}17^{130}$, обто, число з 131 цифри. Щоб уявити собі це число, досить згадати що довжина Чумацького Шляху визначається в $A^{0} = 10^{32}$. Не дивлячись на все тут сказане про важливість білка для життя, ми не можемо погодитися з твердженням матеріялістів, що "життя — форма існування білка". Білок, то є біохемічна сполука, хоч і тісно пов'язана з життям, але не є ще саме життя і навіть не є його носієм у повному розумінні цього слова. Сучасна біохемія як наука, не може ще визначити не лише, що є життя, а й навіть не може визначити основних різниць між живим і неживим, між живою речовиною, живим білком, і неживим, між живим тілом і його трупом, у якому припинилося життя кілька годин тому.

Протоплазма, як носій життя, це не лише морфологічна структура, чи сполучення тих чи інших хемічних речовин, а й своєрідний носій життя, це комплекс різноманітних органічних і неорганічних речовин, морфологічної архітектури і ще складнішої досі невідомої життєвої сили.

Про структуру чи будову життя

Життя в нашому розумінні, неодмінно пов'язане з певною організацією, певною структурою живої матерії. Що ж з себе уявляє ця структура? Відомо, що на вигляд, або як кажуть мікроскопічно, живі істоти мають надзвичайно різноманітні, інколи навіть чудернацькі або загадкові форми, хоч в основному всі живі істоти побудовані за одним генеральним пляном. Кожна істота має щонайменше органи, які приймають поживні продукти, перетравлюють їх і виділюють решткі, і органи для розмноження. Отже, зовнішня форма не має істотнього значіння для виявлення життя, а скорше для пристосування до умов зовнішнього оточення, для виконання певних функцій. В основі мікроскопічної будови всякого організму є мікроскопічна будова, себто така, що її можна виявити лише за допомогою мікроскопа. Вона також назагал має одноманітну будову окремих клітин, складається з окремих органів, внутріклітинних і міжклітинних витворів. До них належить оболонка, ядро, ядерце, центрозоми, вакуолі, хонтріозоми, тощо. Всі ці структурні форми є в протоплазмі. Протоплазма виповнює також всі міжклітинні простори. Але, за цією мікроскопічною структурою, безперечно лежить ще тонша, ще загальніша структура — ультрамікроскопічна. Своєрідні колоїдальні споруди-міцелії, що входять як інтегральна частина до складу всіх гістологічних елементів. Донедавна ще майже нічого не знали про ультрамікроскопічну будову живої матерії, і лише, з винайденням електронного міскроскопа, вдалося заглянути ще в одну таємницю життя, розглянути ультрамікроскопічну будову клітини і міжклітинних речовин. Виявилося, що вся жива матерія складається з специфічних міцелій, які так само мають свої характерні особливості. Виявили, як ці міцелії групуються і як з них і в якому порядку творяться мікроскопічні форми, а відтак мікроскопічні органи, системи і нарешті організм як ціле.

Виявилося також, що як макроскопічні і мікроскопічні, так і ультрамікроскопічні ознаки живої речовини спадкові.

Само собою зрозуміло, що структура живої матерії не закінчується на ультрамікроскопічній будові, що міцелії в свою чергу побудовані з комплексів молекуль, а ці в свою чергу з окремих молекуль, а уже молекулі з атомів, а як ми вже згадували, що й атом не є конечною матеріяльною одиницею живої матерії, бо й він має в свойому складі ще дрібніші часточки. Очевидно, що внутріатомова енергія і є одним з рушіїв життя, але не єдиним, бо й рух у мертвій матерії залежить від тих самих внутріатомових сил. Нам відомо, від яких структур починається специфічне життя. Дехто з фізіологів твердить, що від молекуль, бо молекулярними зв'язками можна пояснити малозрозумілу властивість багатьох органічних речовин, як наприклад фіксувати більше кристалоїдних молекуль, ніж це можливо за гіпотезою атомових зв'язків, а також можливість сполучення колоїдів із молекулями неелектролітів як з вуглеводами, анестетиками, гліциридами, ліцитинами тощо.

Український фізіолог Нагорний каже, що: "величезну ролю повинні відогравати молекулярні сили, що такі векторіяльні властивості проявляють себе починаючи від молекулярних процесів і кінчаються мікроскопічними структурами. Про природу цих сил, поки що нічого невідомо, можливо, що це є сили електричні". Інші фізіологи твердять, що специфіка життя має свій початок ще від нижчих структур, в атомах і атомовій енергії. Ми також такої думки, що життя починається від найнижчих атомових структур, їх енергії і від позаматеріяльної життєвої сили.

Для нас важливо знати, що життя залежить не від будови живої матерії, а від її роботи, функції. Не від хемічної структури, а від живої системи. Всяка жива істота є щось ціле, що знаходиться в просторі і часі, є біологічною та історичною категоріями.

Про деякі особливості живих систем як цілого

Усяка система храктеризується негомогенністю (окремі сполуки, що входять у склад організму ніколи не змішуються між собою, якщо того не потребує життя), певною спрямованістю і розподілом речовин. З тих пов'язана і локалізація потенційної енергії.

Головні ознаки живої матерії, всупереч неживій, ті, що хемічні сили в живих клітинах не можна не тільки відтворити, а й навіть порівняти з хемічними силами в неограничній природі, а тим більше в ляборáторних умовах. Вони відрізняються тим, що мають певні виразні в просторі напрямні. Американський фізіолог Чайлд, застосовуючи різні отруйні речовини в певних концентраціях, показав, що клітини різних відділів тіла дорослої тварини й ембріона, мають різну активність щодо сприймання отрут і щоактивніші клітини, то сприятливіші до отрут і швидше гинуть, і навпаки. Виявилося, що ці активні клітини в більшості тварин розподіляються відповідно до осей тіла. Чайлд дав назву цьому явищу — "вісні ґрадієнти". Наявність цих ґрадієнтів спричиняє неоднаковий розподіл регенератив-

них потенцій у дорослого організма а від того і спрямованість заживлювання, загоювання, чи заростання тканин після їх ушкодження, полярність, неоднакову подразливість, різну інтенсивність обміну речовин у різних ділянках тіла організма. Ґрадієнти блискуче доказують, що організм не є сукупністю частин, а щось більше, — що це є едина система. Разючою ознакою життєвого явища є не так наявність тих чи інших специфічних речовин, чи якоїсь форми, структури живої істоти, а властивість зберегти цей специфічний хемізм і специфічну структуру, не зважаючи на те, що увесь час відбувається обмін речовин та енергії. Невпинно руйнуючись, невпинно вбираючи в себе нові сполуки з оточення, організм загалом залишається той самий і передає всі свої ознаки нащадкам, чи то буде одноклітинний організм, чи рослина, чи тварина, чи людина. Завжди жива істота залишається сама собою, хоч щохвилини перестає нею бути. Своєрідність живого організма в тому, що він не тільки поповнюється кількісно, а й якісно, тому і зберігається його структура, хемізм і навіть біопсихологічні властивості. (Далі буде)

ПАПУАСИ ТАНЦЮВАЛИ ГОПАКА

Під час перебування королеви Єлисавети в Австралії, до зустрічі також готувалися на Новій Ґвінеї та навколишніх островах. Але королева з якихось причин не приїхала на ці далекі острови. Проте скрізь там

Папуаска в трав'яній спідниці

кожна місцевість готувала свою програму до зустрічі з королевою. В основному це зводилося до танців.

Коло самої Нової Ґвінеї на острові Самарай також готувалися до цього дня. Як уповноважена австралійської місії, танці з папуаськими дівчатами готувала дружина лікаря пані С. Сірко. Сорок дівчат, одягнених лише у трав'яні спідниці, вийшли на майдан. За королеву правила біла дівчина, що сиділа посеред майдану на спеціяльному троні з вінком на голові і в трав'яній спідниці. І на здивування багатьох гостей, сорок напівголих гнучких темношкірих папуасок надзвичайно майстерно протанцювали український гопак, далі буковинський танок молдованеску, потім чеську польку і нарешті свій ритуальний папуаський танок.

Танцюючи навколо трону, де сиділа "королева", кожна дівчина клала до її ніг пучечок квітів. Не тільки танцюючі, а й навколишні папуаси, особливо молодь, були захоплені танцями і самою королевою. Їм здавалося, що то справжня королева на троні. Один молодий папуас із глядачів, що теж танцював цього вечора, не витримав. Він теж хотів щось подарувати королеві. Але що? Хіба ляп-ляп (шмат кольорової тканини, що висить на поясі і править за одяг)? І він, його звали Само, вмить скидає свій ляп-ляп і, хоч лишився в дуже порваних коротких штанцях, він поклав перед королевою і свій подарунок. Це порушувало передбачений плян, і директорка місії відразу сказала йому тихенько:

— Само, іди геть, бо все зіпсуєш нам.

Але Само виправдувався: — "Пані, та я не псую, я ж мушу теж дати щось королеві!"

Так, дякуючи пані С. Сірко, навіть далекі чорношкірі папуаси (хоч дуже добрі і лагідні люди) танцювали нашого славного гопака та інших танців.

Д. Чуб

ДЖАН БОЙД У РОЛІ ЕНКАВЕДИСТА

Один з керівних українських комуністів у Канаді, Іван Бойчук, що перехрестився на Джана Бойда (фото його дивись у "Нових Днях" ч. 41 за червень 1953 р. на стор. 27) пройшов блискучу школу енкаведиста. Нема в цьому великої новини, щоправда, але я переконався в тому, як кажуть, на фактах.

У час концерту радянських артистів у Торонті, я вирішив побачити Єлисавету Чавдар, яка була єдиною українкою в групі радянських артистів. З цією метою я й пішов на концерт у Месей Гол. В антракті я пішов за куліси. Та на дверях стояв швейцар, який нікого не впускав. Коло його крутилися "прогресивні вожді" й "вождихи", які час од часу брали когось за руку і вели за куліси. Робили цю ласку, звичайно, лише тим, кого знали й були певні, що вони артистів не зведуть з "прогресивного" шляху на "націоналістичні манівці". Я стояв у гурті й чекав. Раптом відкрились двері і "вийшов сам" Джан Бойд. Я підходжу до нього й заявляю: "Пане Бойчук, я хотів би розмовляти з пані Чавдар". Він кинув на мене пронизливий погляд і запитав: "А ви хто такий?" "Байдуже, хто я. Людина, українець, як ви чуєте з мови, хіба цього мало для такої простої речі?" "Ну, коли байдуже, то ні!" Я виймаю з кишені документи й кажу: "Коли на перешкоді стоїть тільки те, що ви не знаєте, хто я такий, то прошу: я редактор журналу "Нові Дні"... Прогресивний бос скривився. "Бачите, ми нікого не пускаємо, бо є така ухвала." "Але ви ж говорите неправду, бо своїх ви пускаєте. Невже ви не довіряєте навіть народнім артистам СРСР?" Ще більше скривився Джан і, нічого не сказавши, зник за дверима, щоб уникнути неприємної для нього розмови.

По концерті я підійшов до виходу зі сцени. Стояло там пару десятків осіб. Вийшла якась комуністка і повела за руку відомого торонтонтського балетмайстра Волкова, який, скільки я знаю, комуністом не є. Отже, до московської балерини пускають, а до української співачки ні, росіянці довіряють, а українці ні! Чекаю. Виходить Волков і заявляє: "Они уже уехали!" Люди розходяться. Вийшов і я. Але побачив, що коло бокового виходу стоять п'ять поліцаїв і кілька авт. В тім

числі одне велике. Отже, Волков сказав неправду, або йому сказали неправду, бо чого ж поліцаї вартують під Месей Гол? Чекаю. Раптом відкриваються двері і майже бігом вискакують артисти й біжать до авта. Кажу без перебільшення — просто біжать. Першою вискочила Чавдар і, не оглядаючись, ускочила в авто. Для людини, яка знає підрадянські умови, ясно, що їм дана сувора інструкція, як саме виходити, як сідати. Нема сумніву, що Чавдар берегли особливо й тому їй було наказано скочити першою в авто, щоб не дати змоги комусь обізватися до неї. Але я спокійно обходжу авто, стукаю у вікно й обзиваюсь до неї, користаючи з того, що авто ще не рушило. Є. Чавдар зраділо відгукується і пробує відкрити вікно, але марні спроби: вікно не відкривається! І про цю деталь подбав Джан Бойд! Відбувається розмова крізь вікно...

Очевидно, що цю розмову завважили, бо, як мені розказували , на другому концерті в Торонті до Є. Чавдар підійшов один українець (не "прогресивний", звичайно!) і коли сказав їй, що він захоплений її співом, то вона дуже хоробро... втікла від нього!

Росіяни почувають себе в Канаді, як дома: не можуть вислати належної охорони до артистів, то енкаведистську службу з успіхом виконують канадійські Джани Бойди. За свою вірну службу Москві Джан Бойд удостоївся великої чести: він полетів у Москву й Київ, де буде представляти канадійських "українців" на святі "воз'єднання". Але служба окупантові ніколи безкарно не проходила. Джани Бойди ще заплатять по рахунку українського народу. В тому нема сумніву. Все має свій кінець і прийде кінець і російській окупації України. А тоді доведеться платити. Ще й з відсотками.

Концерт був дуже добрий, але розрахований виключно на політичний "бизнес". У залі сиділа винятково темна комуністична маса, яка не тільки не розуміла більшости творів, а просто не вміє поводитись у залі. Найслабшою точкою програми був балет (С. Головкіна). Найбільший успіх мала Єлизавета Чавдар — справді велика артистка — і піяніст П. Сєрєбряков. Є. Чавдар виступала двічі: у першому відділі по-українському за Україну, а в другому — по-російському, за меншого московського "братіка" — російського вокаліста в групі не було.

На другому концерті я не був — шкода було часу. Запитаю лиш темну масу канадійських комуністів: коли в СРСР так добре і всі там такі віддані патріоти, то чому ваші вожді так оберігають артистів? Чому ви не подумаєте над тим і вірите вашим Джанам Бойдам?..

П. Воліняк

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вельмишановний Пане Фіала!

Читав я Вашого листа в останньому числі "Н. Д." до п. Полтави. Лист, що й казати, дуже добрий. Ви по-філісофськи-мистецькому відповіли на потягнення п. Полтави. Я прочитав цього листа з приємністю. Проте, не можу втриматися, щоб не зробити декілька зауважень з приводу його форми, тобто мови. Власне, не мови Вашого листа в цілому, бо вона добра. У Вас стиль добрий, але недобре вражають недогляди лексичні та деякі фразеологіні звороти, що відходять від останніх норм нашої української літературної мови.

Почну з лексики. 1. Зразу прикро впадає в око, у 5-му рядку, слово "Одноразово". Може бути "одноразове побачення", "одноразовий бій", чи взагалі те, що відбулося один раз. А коли якесь явище чи бажання відбувається в тому самому часі, рівнобіжно, то на це маємо слово "одночасно". 2. Далі у Вас є: "в прямій залежності", точно згідне з рос. "в прямой зависимости". І наші математики прийняли термін "простий", відкинувши слово "прямий". А тут зовсім не те. Тут маємо залежність, що зразу, безпосередньо з чогось випливає, тим то мало б бути "у безпосередній залежності". 3. Слово "сконати" далебі більше піходить до безсловесних тварин, аніж до розумної тварини — людини. Ліпше — "померти", чи вже, ко́ли хочете, може для мовного колориту, дружнього гумору, то ліпше "дуба дати", бо це ж таки народний вислів, уживаний до людини, і саме в дружньо-гумористичному дусі. 4. Слово "всякий" своїм змістом дорівнює слову "кожний", а коли зміст має елемент різнородности, то маємо слово "всілякий", і тому в Вашому разі ліпше було б "радо дає в с і л я к і "мудрі" поради". 5. Прийменник чи приросток "при" не підходить до ступнів порівняння, тим більше, що широко відома форма "щонайменше", а не "принайменше". 6. Тепер перемогла форма "отже", а рівнобіжна "одже" відпала зовсім.

Тепер трохи про фразеологічні вислови та взагалі про морфологічні явища. 1. "У спосіб", чи як у четвертому абзаці — "в який спосіб" — це польське "в тен спосуб". Колись, напровесні нашого мовного ренесансу, чи справедливіше, перед ним, через Галичину й до нас, на наддніпрянщину, залетіла була ця форма, але пізніше вона цілком відпала й її замінила форма орудного відмінку "способом", чи "таким чином", а саме в четвертому абзаці Вашого листа було б добре: "...та яким чином?" 2. Часточка "же, ж", має двоїсте значення, але в третьому реченні Вашого листа "ж" має значення дальшого слова "самого", тим то вона зовсім зайва. Отже, за нормами укр. літературної мови це третє речення мало б, на мою думку, виглядати так: Одночасно дозвольте відповісти Вас способом, на мою думку, найдоцільнішим: на сторінках того самого місячника". Розуміється, не виключені й інші конструкції цього речення, але вони відходили б від Вашої й належали б тільки до стилю мови. 3. Українська мова не любить дієприкметників дійсного способу, і тому "вичерпуючу" — недобре. І для чого її в даному разі вживати, коли маємо свій прикметник "вичерпний". 4. У п'ятому абзаці "яка різниця" чи не нагадує Вам "какая разница"? Тут потрібний свій, укр. стиль; на гірший кінець, хоч би: "чи не однаково, чому я пишу? 5. Незрозуміле в шостому абзаці: "потоптанії життя". Чи тут "життя" вжито в множині?, а воно її не має, чи взагалі тут якась незрозуміла помилка. 6. Заведено, що слово "вважати" керує підлеглими йому словами через прийменник "за", тим то в кінці передостаннього абзацу мало б бути: "До речі" (треба окремо, а не разом), "дехто з нас, композиторів, зовсім не вважає оперу за щось надзвичайно важливе". 7. Трохи передніше в цьому абзаці "отруї творчости". Слово "отруя" — витвір еміграційної мови; воно непотрібне бо маємо старе й добре: "отрута".

Є кілька помилок, але, гадаю, не від Вас залежних, а швидше від складача в друкарні: 1. "Зацитували" замість "Запитували", 2. "Человек — это звут гордо?" замість "Человек — это звучит гордо". 3. "І щоб Ви думали?" замість "І що б Ви думали?"

Зато приємно вражає вислів: "— ви навік її раб", бо інший, я певен, написав би: "— ви навік є її рабом". Ох, яка це наша мовна біда — оце "є" та ще й з орудним відмінком!

Роблю ці зауваження дружньо, зразу ж того самого дня, як одержав останнє число "Н. Д.", бо Ваш лист дуже добрий, а оці надогляди непотрібно псують його форму.

Взагалі треба сказати, що мова нашої еміграційної преси лежить хвора на хронічну хворобу, що дається вилікувати тільки впродовж довгого часу. Я маю чи-

мало призбираного симптомного матеріялу щодо цього, але не маю надії, щоб цей матеріял міг колинебудь, у наших умовах, побачити світ у зібраній формі, тим то вирішив отак окремими зауваженнями подавати норми нашої мови, винесені в моїй пам'яті зі стін нашої дорогої, але нещасної своєю пізнішою долею після двадцятих років, Всеукраїнської Академії Наук у Києві.

З правдивою пошаною

К. Туркало

МАЧУХА

Нижче подаємо переклад листа, що прийшов до редакції з далекої країни. Зберігаємо інкоґніто автора, бо він того бажає.

Зачеплена в листі проблема безперечно актуальна. В теперішні неспокійні часи десятки тисяч дітей залишаються сиротами. Держави й добродійні товариства перебирають на себе обов'язок рятувати їх від голодної смерти та шукати їм нових батьків. Але не самим хлібом живе людина. В ній існує душа, яка теж прагне спокою й задоволення. Душа сироти й душа мачухи. Напевно не одну жінку, що виховує чужу дитину, турбує те саме, що й авторку листа. Тому що література важливий чинник у формуванні моралі людських відносин, звертаємося саме до будівничих людських душ — письменників: може скажете слово?

Редакція

12-го травня 1954.

Прочитавши в журналі "Нові Дні" ч. 49 (за лютий 1954 р.) "Казку про золоту яблуню" Карліса Скальбе в перекладі Ольги С., подумала: прожила я 66 років і ні разу не зустріла казки про добру мачуху (хіба може у Желіховської?).

В уявленні малят, та й дорослих людей, мачуха — це відьма. Скупчення зла й нечистот в одному місці — це мачуха.

Про що ж думають ті письменники, що залякують безпомічних дітей, у яких Бог забрав маму? На кого мала дитина може опертися? Де шукати захисту, ласки, смачної й поживної їжі? Хто ранком вирядить до школи, хто потурбується про форму, заплете коси, хто поможе вивчити уроки, виклопоче допомогу чи зменшення плати за навчання, чи навіть стипендію? Хто добиватиметься гарячих сніданків у школі (та ще безкоштовних!) або поїздок на відпочинок до моря? Батько? Так, так. А хто ж тоді зароблятиме хліб насущний? Його, батька, і дома рідко побачиш. Та й що може зробити сам батько без помішниці-жінки, одухотвореної величчю Господніх заповідей? Хто береже родинне вогнище? — Мачуха.

Пане, Ви не ображайтеся, що Вам доводиться вислухувати вистраждане й виношене протягом двадцяти років. Хотілося б прочитати казку іншого змісту, ближчу до сучасности. Скільки сиріт є в наш час! Де вони мають шукати захисту-потіхи?

Вибачайте за дерзання...

ЗУСТРІЧ МИСТЦІВ КАНАДИ І США ТОРОНТО 3, 4 і 5 ЛИПНЯ Ц. Р.

1. Комітет Мистців Першої Зустрічі, у відповідь на численні листи, подає цим до відома, що проголошуючи Зустріч Українських Мистців Америки й Канади з Громадянством, він мав на меті зібрати на ній не виключно мистців у вузькому значенні цього слова, але усіх, хто діє й працює в ділянці української культури, отже, мистців пера, кисти й рильця, співу й музики, танцю і сцени, літературознавців, науковців, публіцистів, журналістів, видавців, диригентів і педагогів мистецьких ділянок, — словом, усіх, що творять спільно, одним великим зусиллям українську культуру на цьому континенті. Очевидно, Комітет Мистців, не зважаючи на всі свої зусилля, не міг дістати адрес усіх згаданих осіб і просить тих, хто не дістав окремого листа, вважати цей комунікат офіційним запрошенням до участи в зустрічі та надіслати своє зголошення, на яке вишлеться кожному вичерпна інформація. Усіх, хто дістав листа від Комітету, просимо відповісти на нього. Крім цього, пошта звернула нам багато листів з причини невірної або зміненої адреси.

2. До сьогодні заповіли свій приїзд такі наші мистці, письменники, журналісти, артисти сцени, музики й діячі української культури взагалі (подаємо в такому порядку, у якому надходили листи):

ЕВРОПА: Євген Деслав, Ніцца, Франція,

США: М. Анастазієвський, Ст. Поль, І. Білогруд, Чікаґо, А. Батюк, Скрентон, М. Бутович, Ріджфілд, Ю. Буряківець, Трентон, В. Дубина, Чікаґо, проф. О. Неприцький-Грановський, Ст. Поль, проф. Р. Смаль Стоцький, Мілвокі, Св. Гординський, Верона, Л. Івченко, Нью Йорк, Іван Кедрин, Нью-Йорк, Марія Сокіл, Томс Ривер, д-р А. Рудницький, Томс Ривер, Роман Рудницький, Томс Ривер, А. Коломиєць, Чікаґо, О. Лисяк, Філядельфія, Остап Тарнавський, Філядельфія, С. Мілянський, Нью Гейвен, Віра Мілянська, Нью Гейвен, П. Мегик, Філядельфія, д-р І. Розгін, Детройт, Євгенія Розгін, Детройт, Яр Славутич, Філядельфія, Іванна Савицька, Філядельфія, О. Веретенченко, Детройт, Оксана Вікул, Мінеаполіс, Д. Гуменна, Нью-Йорк, Оксана Буревій, Нью-Йорк, І. Лаврівська, Боффало, В. Барагура, Нью-Йорк, Олесь Бабій, Чікаґо, М. Бажанський, Детройт, І. Керницький, Нью-Йорк, І. Манило, Філядельфія, д-р Г. Скегар, Лос Анджелос, В. Безкоровайний, Боффало, С. Литвиненко, Нью-Йорк, М. Струтинська, Філядельфія, Ю. Лаврівський, Бофало, М. М. Шрамченко, Вашінґтон, П. Андрусів, Філядельфія, М. Степаненко, Нью-Йорк, Степан Рожок, Філядельфія, Оля Дмитрів, Нью Джерзі, Т. Душенко, Буфало, О. Зозуля, Детройт, Є. Мозгова, М. Мінський, Нью-Йорк, Г. Китастий, Детройт.

КАНАДА: Ю. Фіяла, Монтреаль, І. Кейван, Едмонтон, М. Левицький, Вінніпеґ, М. Петрівський, Оттава, д-р С. Жмуркевич, Оттава, М. Самовидець, Гамільтон, В. Кримський, Вайтмавт, Манітоба, М. Шарик, Ст. Кетеринс.

Чергові повідомлення напливають. Комітет просить усіх мистців надіслати свої відповіді на вислані їм запрошення.

3. Перша Зустріч Українських Мистців Америки й Канади проводиться в тіснім порозумінні з усіма Літературно-Мистецькими Клюбами Америки. У Місцевостях, де немає ні ЛМК ні інших мистецьких організацій, стараємось створити свої представництва й туди просимо звертатися в справі інформацій. Для пригадки подаємо адреси:

Об'єднання Українських Мистців Америки:
149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
866 N 7th St., Philadelphia, Pa., USA.

Літературно-Мистецький Клюб:
12001 Lumpkin St., Detroit 12, Mich., USA.

А. Хомяк:
145 Erie St., Hamilton, Ont., Canada.

М. Шарик:
9 Geneva St., St. Catharines, Ont., Canada.

"Базар":
800 William St., Buffalo, NY., USA.

Б. Пожарнюк:
CVHC Rainbow Bridge, Niagara Falls, NY., USA.

Українських Громадян Америки й Канади просимо вже тепер надсилати свої зголошення до участи в цій небуденній імпрезі. За інформаціями просимо писати:

Літературно-Мистецький Клюб:
512 Queen St. W., Toronto, Ont. Canada.
Phone: EM. 3-1720

"КОБЗАР" ВІРМЕНСЬКОЮ МОВОЮ

Державне видавництво Вірменії випустило вірменською мовою барвисто оформлений збірник віршів великого українського поета Тараса Шевченка — "Кобзар". До книги ввійшли твори поета — "Катерина", "Гайдамаки", "Сон" та багато інших. Переклад їх здійснений вірменським поетом Г. Сар'яном.

На ознаменування 300-річчя возз'єднення України з Росією державне видавництво республіки випустить також збірник віршів українських поетів "Українська ліра" і роман Н. Рибака "Переяславська Рада".

("Літ. Газета")

З НОВИХ ВИДАНЬ

Р. М. Рільке, Г. фон Гофманcталь, М. Давтендай, ВИБІР ПОЕЗІЙ, переклади М. Ореста, стор. 96, Ауґсбурґ (Німеччина), 1953. Видано коштом "любителів мистецького слова", як зазначено в кінці книжки.

Володимир Кримський, ЕТАП, новелі, стор. 142, обкладинка роботи Б. Крюкова, видавництво М. Денисюка, Буенос Айрес, 1954.

Павло Маценко, ЯКИМЕНКО ФЕДІР СТЕПАНОВИЧ, стор. 20, видання "Культура і освіта", Вінніпеґ, 1954.

Іван Стоцький, ПОТОЛОЧЕНІ ХЛІБА, нариси й оповідання, обкладинка Б. Спесивого, стор. 64, видавництво "Вільна Думка", Сидней, Австралія, 1954.

Вол. Лопушинський, ПЕРЕМОГА, повість з визвольної війни, ч. І, стор. 136, обкладинка (двокольорова) М. Левицького, видання КПУК (видавець Ів. Тиктор), Вінніпеґ, 1954.

Д. Донцов, РІК 1918, КИЇВ, стор. 128, обкладинка Н. Ґеркен-Русової, видавництво "Гомін України", Торонто, Канада, 1954.

Ця книжка — щоденник нашого визначного публіциста, саме ім'я якого мусить викликати зацікавлення книжкою. На наше здивування (живемо таки в другій половині 20 століття!) на обкладинці є така позначка: "Мову і правопис автора залишено згідно з його бажанням". Не знаємо, хто був автором цього невторопного речення, але така примітка частину читачів мусить здивувати, а частину й відштовхнути від книжки. Бо часи, коли в мові й правописі панував принцип "сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю" таки давно минули. І кому потрібна така "самовистачальна" оригінальність? Разить також і помилка в заголовку — "рік 1918..." Рік написано з малої літери.

В. І. Гришко, УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ, стор. 108, наклад 2000, видавництво "Молода Україна", Торонто-Нью-Йорк, 1954.

Автор поставив за тему підняти залізну заслону і дати читачеві змогу заглянути в Україну сьогоднішнього дня, спонукавши читача визначити своє ставлення до цієї сучасної України. Книжка має розділи: І. Обличчям до України сьогодні (Вступні завваги); ІІ. Україна сьогодні (Нові моменти сьогоднішньої української дійсности); ІІІ. Україна сьогодні і ми (Головні висновки з фактів сьогоднішньої української дійсности для політичної діяльности нашої еміґрації); IV. Ще раз Україна сьогодні і ми (Сьогоднішні репресовані українці в СССР і вчорашні репресовані — на еміґрації).

Рекомендуємо цю книжку нашим читачам — вона сьогодні єдина більша праця на цю важливу тему. Ціна книжки — 75 центів, замовляти:

MOLODA UKRAINA,
191 Lippincott Str., Toronto, Ont., Canada.

СВЯТЕ ПИСЬМО, старий заповіт, Книга Товит, переклав із грецької мови о. д-р Вол. Дзьоба, стор. 24, двокольорова обкладинка — ??? (таємниця видавця), наклад — 5000, видавництво "Добра Книжка", Торонто, Канада.

Олена Кисілевська, ЛИСТИ ЗНАД ЧОРНОГО МОРЯ (до сина), стор. 177, обкладинка В. Дядинюка, видання — ???, друкарня "Джерело", Коломия, 1939. Книга ілюстрована. Здається, це літографічне друге видання, але про це в книзі нічого не сказано.

І. Наддністровий, ТИХЕ ПОДІЛЛЯ, поезії, стор. 54, видання — ??? (мабуть авторове), Нью-Йорк, 1954.

Вибачте, п. Наддністровий, але мусимо таки сказати, що Вашої книжки рекомендувати читачам не можемо, бо вона є зразком неписьменности (не лише літературної, а й мовної). Видрукувати щось з неї "хоч би тому, що Ви теж українець" не можемо. "Не всім дано всеє знати", отже, не всім треба й можна писати вірші. От, напр., редактор "Нових Днів" теж українець, а віршів не пише. І Україна від того нічого не втрачає, а ще й виграє, бо заощаджуються українські гроші на видання нікому непотрібних віршів.

"Мета", орган української національно-державницької думки, ч. 1-3 (5-7), січень-березень, 1954, Мюнхен.

"Голос Спасителя", релігійний місячник, ч. 5, травень 1954, видання оо. Редемптористів, Йорктон, Саск., Канада.

"Самостійна Україна", ч. 1-2, січень-лютий, 1954, Чікаго, США.

"Віра й культура", ч. 7, травень, 1954, Вінніпеґ.

І. Якимов-Метан, ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ (На чужій стороні, Діти України, Сліпці), стор. 138, видання сестер: Надії, Віри, та Євгенії Волинець-Швець, Шанхай, 1953.

"Вільна Україна", журнал української визвольної думки, видання Української вільної громади, збірник ч. І, 1954, стор. 64, Детройт, США.

Інж. А. Качор, ОЛЬГА БАЧИНСЬКА (нарис її життя та громадсько-кооперативної праці), стор. 32, видання "Братства Маслозоюзників", 1954, Вінніпеґ, Канада.

Ярослав Б. Рудницький, УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В КАНАДІ, друге поширене видання, стор. 46, видання УВАН, серія: Літопис УВАН, ч. 12, Вінніпеґ, 1954.

П. Ковалів, УКРАЇНСЬКА МОВА ТА її СТАНОВИЩЕ СЕРЕД ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ, стор. 46, видання УВАН, Славістика ч. 20, наклад т-ва Рідна Школа ім. М. Шашкевича, Вінніпеґ, 1954.

о. Орест Купранець, ЧСВВ, ТОПОНОМАСТИКА ҐВАНІНУСА З 1611 р., стор. 32, видання УВАН, Ономастика, ч. 8, Вінніпеґ — Мондер, Канада, 1954.

"Готуйсь", журнал пластового новацтва, ч. 2 (5), травень, 1954, стор. 16, Нью-Йорк, США.

"Молоде Життя", журнал пластового юнацтва, ч. 2 (113), травень, 1954, стор. 8, Нью-Йорк, США.

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНЦІВ У ТОРОНТІ

У травні ц. р. в Києві та в Москві радянський уряд поробив підсумки імперської маскаради з нагоди роковини Переяслава.

Московсько-більшовицький режим намагається упокорити душу українського народу, накинути нації "всеобіймаючий вплив культури великого російського народу".

У відповідь на пляни ворожих сил, Комітет Українців Канади, при співпраці ЛВУ та всіх інших організацій, проголошує 27. червня ц. р. ДНЕМ ГОТОВОСТИ всіх Українців Канади ЗАХИЩАТИ ПРАВА УКРАЇНИ І її НАРОДУ НА НЕЗАЛЕЖНЕ ЖИТТЯ.

Діловий Комітет по влаштуванні дня "За незалежність України" просить і закликає українські центри, громади, культурно-мистецькі, громадські, політичні, ветеранські, молодечі, жіночі та всі інші товариства і організації до маніфестації під гаслом "ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ" 27. червня ц. р. в Торонті.

З діловий Комітет:

Д. Штокало, І. Вараниця, О. Ковбель, д-р П. Охітва, В. Верига, Ст. Бігун, Я. Козловський, В. Крушельницький, О. Матла, В. Поронюк, І. Сандул.

"ПИСЬМЕННИКИ УКРАЇНИ"

У зв'язку з святкуванням 300-річчя возз'єднання України з Росією, Якутське книжкове видавництво підготувало спеціяльний ювілейний збірник творів українських письменників "Украина суруйааччылара" ("Письменники України"). У збірці вміщено 116 творів 29 письменників, серед них твори клясиків української літератури Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, П. Грабовського, Панаса Мирного і твори українських радянських письменників О. Корнійчука, Н. Рибака, М. Бажана, Івана Ле, М. Рильського, С. Скляренка, П. Тичини, П. Панча, Я. Галана, С. Олійника, А. Малишка, Ю. Смолича, В. Сосюри, Ю. Яновського, Л. Первомайського, Н. Забіли, О. Гончара, П. Воронька, В. Собка, М. Нагнибіди, Л. Дмитерка, Л. Забашти, О. Підсухи, П. Дорошка. ("Літ. Газета")

"ПИСЬМЕННИКИ ГРУЗІЇ ПРО РАДЯНСЬКУ УКРАЇНУ"

300-річчя возз'єднання України з Росією відзначають як велике свято всі народи СРСР. Нещодавно в Тбілісі вийшла книга "Письменники Грузії про Радянську Україну". В ній зібрано твори грузинських літераторів про Україну, про братній український народ. В редагуванні взяли участь відомі грузинські письменники І. Абашідзе, К. Каладзе, Н. Мірцхулава та ін. Оформив її художник Гринолія. Обсяг збірника понад 600 сторінок. ("Літ. Газета").

МУЗЕЙ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

24 квітня 1949 року відбулося урочисте відкриття Київського державного музею Т. Г. Шевченка.

За п'ять років музей відвідало близько півмільйона осіб.

П'ять років тому в музеї налічувалося близько трьох

тисяч експонатів, серед них — рукописи великого Кобзаря, його оригінальні картини, а також полотна Брюлова, Крамського, Рєпіна.

Тепер музей поповнився рядом нових експонатів. Привертають увагу картина лауреата Сталінської премії художника Г. Меліхова "Т. Шевченко і художник І. Сошенко у майстерні К. Брюлова", картина С. Кравченка "Повстання селян на Україні", талановиті малюнки народного художника І Їжакевича, скульптури О. Олійника та М. Вронського "Т. Шевченко", І. Ґончара "Молодий Тарас" та ін.

Музей придбав цікавий рукопис поеми Т. Шевченка "Кавказ", написаний латинським шрифтом з помітками польською мовою. Цей список поеми зроблений політичним засланцем А. Красовським.

Великий інтерес становлять фотокопії ряду оригінальних малюнків Т. Г. Шевченка, які зберігаються в Ленінградському Ермітажі, Пушкінському будинку, Московському історичному музеї.

Колектив працівників музею проводить велику популяризаторську та наукову роботу. За п'ять років прочитано близько восьми тисяч лекцій на теми з шевченкознавства.

Тісний зв'язок підтримує Київський державний музей Т. Шевченка з меморіяльними музеями поета. У колишньому форті Ново-Петровськ (нині форт Шевченка), де поет був у засланні, тепер відкрито пам'ятник Т. Шевченкові і музей. Експозицію для нього підготували наукові працівники Київського музею.

Тепер працівники Київського музею Т. Г. Шевченка обладнали в Переяслав-Хмельницькому історичному музеї кімнату з експонатами, присвяченими життю і творчості великого Кобзаря.

М. Яровий, "Літ. Газета".

ДОКУМЕНТИ УРО СПОРУДЖЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА БОГДАНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Інститут історії Академії наук СРСР готує до друку черговий випуск "Доповідей і повідомлень", присвячений 300-річчю возз'єднання України з Росією. Серед різних матеріялів випуску буде вперше опубліковано ряд невідомих раніше документів з фонду комітету по спорудженню пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві.

Серед документів — уривок із звернення комітету до населення з закликом жертвувати гроші на спорудження пам'ятника, бо царський уряд коштів на це не відпускав. Численні підписні листи свідчать про те, як гаряче відгукнулися на цей заклик маси українського народу. Публікується, наприклад, повідомлення з Скульського загону прикордонної варти про те, що солдати цього загону, "діти славного Дніпра і України", шлють свою "малу лепту — чотири карбованці". П'ять карбованців сріблом зібрали селяни Стодулецької волості, Подольської губернії, 29 карбованців — жителі міста Тюмені, сто копійок — учні Старо-Миропільського сільського училища Новоград-Волинського повіту.

Цікаве листування скульптора академіка М. Мікешина, автора проєкту пам'ятника, з комітетом. З нього яскраво видно вороже ставлення царського уряду і його чиновників до ідеї увічнення пам'яти Богдана Хмельницького. М. Мікешин пише, що його майстерню без попередження виселяли з приміщення. Збереглось і повідомлення міністра внутрішніх справ про те, що міністерство фінансів відмовилося відпустити мідь на відливку пам'ятника.

Встановленню пам'ятника в центрі Києва намагався перешкодити і обер-прокурор "святейшего" синоду Побєдоносцев. Від імені київського духовенства він звернувся до міністра внутрішніх справ, вимагаючи "скорейшей приостановки сих неуместных работ".

Збереглися і матеріяли про торжество відкриття пам'ятника з участю великої кількості народу. ("Літ. Газета").

ПАМ'ЯТІ М. СТАРИЦЬКОГО

Культурні заклади республіки широко відзначають п'ятидесятиріччя з дня смерті видатного українського драматурга, прозаїка й поета Михайла Петровича Старицького.

27 квітня Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка разом з Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук Української РСР провели об'єднане засідання вчених рад, присвячене М. Старицькому. На засіданні було прочитано кілька доповідей, серед них: "Драматургія Старицького і російська революційна демократія" Й. Куриленка, "Літературні зв'язки Старицького з зарубіжним слов'янством" Б. Галащука.

Про театр М. Старицького розповість кандидат мистецтвознавства Й. Йосипенко. Поезії Старицького буде присвячена доповідь М. Дяченка.

Цими днями в Київському будинку вчених відбудеться вечір, присвячений пам'яті письменника. Артисти Київського обласного театру покажуть сцени з драми "Талан", студенти Київської консерваторії виконають вокальні твори на слова М. Старицького.

Київський театр музичної комедії готує виставу М. Старицького "За двома зайцями".

На сценах багатьох обласних театрів України поновлюються постановки п'єс М. Старицького. ("Літ. Газета").

ПОМЕР В. Д. МАНЗІЙ

Як повідомляє радянська преса, 22 квітня 1954 року після короткочасної тяжкої хвороби помер режисер Київського державного академічного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка, народний артист Української РСР Володимир Данилович Манзій.

В. Д. Манзій народився в 1884 році. Після закінчення в 1903 році Київського музичного училища, Володимир Данилович починає працювати в оперовому товаристві солістом-співаком. З 1925 року В. Д. Манзій працює режисером в оперових театрах України. З 1928 року В. Д. Манзій працює режисером і протягом ряду років головним режисером в Київському театрі опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

За багато років своєї творчої діяльности В. Д. Манзій здійснив велику кількість постановок як клясичного репертуару, так і опер радянських композиторів.

В. Д. Манзій здійснив на сценах оперових театрів України постановки українських клясичних опер "Наталка Полтавка" та "Запорожець за Дунаєм". Великий досвід і знання українського фольклору дали можливість В. Д. Манзієві створити життєраідсні й реалістичні вистави.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ЗУАДКОМІТЕТУ

З нагоди десятиріччя діяльности Злученого Українського Американського Допомогового Комітету, Екзекутива ЗУАДКомітету, бажаючи причинитися до збагачення української літератури вартісними творами, що закріпили б у письменницькій формі сучасне українське лихоліття, з яким пов'язані повстання і праця ЗУАДК, проголошу

КОНКУРС

на оригінальний сценічний твір (драму, комедію, сценічне видовище, музичний водевіль, чи інші літературні твори для театральної вистави).

Тема твору: проблематика української еміграції в найширшому розумінні, цебто включно з подіями, що були причиною еміграції з рідного краю, життя на вигнанні й поселення у вільному світі.

Головним критерієм при оцінці творів, надісланих

на цей конкурс, буде їх літературно-мистецька вартість і тому запрошено до

ЖЮРІ КОНКУРСУ

таких громадян: проф. Юрія Шереха, д-ра Луку Луцева, проф. Гр. Подоляка, письменника Святослава Гординського і режисера Йосипа Гірняка.

Якщо в якомусь творі будуть музичні, чи співові частини, тоді для їх оцінки будуть запрошені додатково музичні критики.

Екзекутива ЗУАДКомітету призначила на цей конкурс такі

ТРИ НАГОРОДИ:

Перша — 600 долярів; друга — 300 долярів; третя — 100 долярів.

Твори треба надіслати найпізніше до дня 15 жовтня 1954 року, у двох примірниках, писаних машинкою лиш на одній сторінці з відступами, на адресу ЗУАДК:

United Ukrainian American Relief Committee
866 North 7th Street, Philadelphia 23, Penna, U. S. A.

для евентуального використання для театральної вистави, з якої дохід буде призначений на допомогові цілі.

Відносно евентуального видання цих творів друком ЗУАДК порозуміється з авторами.

Твори треба надіслати анонімово, під прибраним, невідомим загально авторським криптонімом, а в окремій, замкненій коверті, подати справжнє прізвище автора і його адресу.

Запрошується до участи в цьому конкурсі всіх українських письменників, щоб цей конкурс дав тривалі здобутки для нашої драматичної літератури.

Филаделфія, 12 березня 1954 року.

ЕКЗЕКУТИВА ЗУАДКОМІТЕТУ:

Д-р Лука Мишуґа (голова); **д-р Матвій Стахів, Олена Лотоцька і Михайло Дуткевич** (заступники); **Павлина Різник** (секретар); **Михайло Дубас** (касир); **д-р Володимир Ґалан** (екзекутивний директор).